

tyrannus, quis hoc potest credere, optandum filia fuisse, ne finiretur tyrannus, ne rediret pater. Si interrogauero patrem, quod grauissimum in tyrānide fuerit scelus, si sanus est, respondebit, quod domina seruis collocata sint. **FVLVII SPARSI**, Eligitur maritus quem sanus pater dotalem dedisset, gener tuus ipsis nuptijs crucem meruit. Egregium generum, quod nihil est gloriosius, quam quod inter cruciarios non est. Grauisima quoque ipsi seruo facta est iniuria, domina suam non licuit illi seruare uirginē. **BLANDI**, Fecit etiam seruo iniuriam cum detraxit abstinentiæ gloriam, nuptijs suis manumissus est. **O** matrimonium omni adulterio turpius. **VLII BASSI**, Liberata Repub. quod me tristitem uidistis, nolite mirari, nobis etiam nunc uiuit tyrannus, Virginitatem quam sub tyranno seruaerit, perdidit sub patre. Dic furcifer cui sororem meā uirginem seruaisti: dic si placet mihi: Non uitauit, inquit, cū liceret illi. Ita ne dignus est nuptijs, quia indignus est cruce: ex cella suæ domina migravit in cubiculū, uel domina ex cubiculo suo migravit in cellam. **CORNELII HISPANI**, Melioris conditionis sunt uitatae quam uirgo, illi tamen mutare nuptias contigit, quare tyrannicida premium accepisti, etiam nunc aliqua ex edicto tyranni nupta est, qui edictam tyranni fugerat, redit cum edicto, dementia hoc patris factum est, ut tyrannum accusare posset, quod ille, inquit, filiam meā alteri seruaui, nunc maritus est, qui sub tyranno quoque nihil aliud potuit quæ raptor esse, is qui dotalis destinatus erat, custos relictus est, propositum est edictum, quod ne feremus, fugimus, nihil per rotā publicæ seruitutis spaciū indignus usum est, nihil dijs hominibus ferendum, itaque tyrannus post hoc occisus est, desponsa est puella, omnia ex edicto tyranni facta sunt. **ALBTII SYLLI**, Egregius gener cuius hæc una gloria, quæ comparatus cruciarijs frugalior est, melius seruus custodiuit dominā quam pater filiam suam collocauit, quemadmodum iratus tyrannus alienos inimici tibi nepotes precantur, cum sanus pater fuit, ne has uideret nuptias, fugit, parum putatis magnū argumentū dementiae quod egit tyrannum in mortem, patres in exilium, seruos in crucem, quomodo qui sic fugis, sic collocas, honestius exul es quæ solet. Si uoles inuenire generi tuo propinquos, ad crucē eundem est. **ARELLII FVSCI PATRIS**, Ex seruo gener & ex domina uxor, ex dño focer est factus, quis has nuptias tyrāni putet: quæ tyranni criminis accuso, tyrannū patris, quid de tyrāno queror: patris filius est. Quid de patre nō queror: tyrāno filius est. Miserrima soror sub tyrāno patre desyderabas, id in filia tua coegisti, quod tyrannus tantū pmiserat. Nunc nobis pater si sanus es, exulandū est, quid em liberius accidere potest, quæ is status in libertatē, quæ ceteri uix ferunt in seruitute: fugimus ne serui remus, felicitatem nostram in calamitatē conuertit, aliquādo enim fugit. Satius cum ceteris contumeliam ferre, quā liberatis omnibus solos in tyrannidem reijci, seruo libertatem dedit, filia seruitutem, seruo filiam dedit, innocentia abstulit. Nescio quid sibi uelit, quod serui meritum laudat: tyrannū enim laudare debebat. Seruus noster stultus, tergum, & caput suis delictijs præsentibus prætulit, si dixisset, timuisse tantum, laudabo, & hanc illi etiam nunc optabo mentem, cetera honestos inuenerunt seruos, hæc talem habet, quales illæ in tyrannide habuerunt. Soror mea ancillulæ pellex est, sed ut domina nuberet, conseruula de cellula exacta est. Nullum in tyranno maius scelus fuit, quæ quod tibi libuit imitari. **O** te fore miseram, quod ista non sub tyranno passa es, iam enim pati desisses. Hoc tu putas premium esse, quia dominā non uiolauit, uiolet quantum uolet. Iste uero ut dicis iniuriam tibi fecit, quia affinitatem quam moratus est, si non cessas etiam fortasse ex illo nepotes haberemus, habebimus generi si possumus patri simile, si minus nō erubescendū, cui cognatus sit, aliquis, cui sacra aliqua & penetralia, in qua deducatur uxor, quem adiungamus ad domū, non quem extensum doleamus. **PORCII LATRONIS**, Qui omnia tuleramus, hos fugimus, uocat seruum, & quia crucem non meruerat mereri iubet. Ita ne furcifer tu potuisti dominā complecti: putasti autem te per tyrannum uicturum, aut semper futurum patrem: felicissimi uidebantur quibus contigerit raptus tyrannus, ita sine dubio beneficium dedit, qui custodiuit dominā a stupro, se a cruce, cum infelice faciāt dotalem suam noua nupta deduceretur, si qua fides est ex horru, quasi repositum esset edictum, cogitabam quem forori uirum eligerem, simpliciter fatebor, fastidiebamiam eas cōditiones quæ ante profectioem fuerant, aiebam, illo tempore

tempore ne alia uirgines erant. Non uitauit, inquit, sub tyrānide, o nos felices, sine nunc quidem. **TRIARIUS**, age, hoc non est, premium unum spectare omnium cruces, certum habeo si habuisset tyrannus filiam, nō scripsisset edictum, indicit festum diem, aperiri iubet maiorum imagines cum maxime tegendæ sunt. **VARI GEMINI**, Eadē hora & libertum fecit generum, hoc fecit quod tyrannus nō cogit, nisi cum irascitur, seruos ne tunc quidem fecit cum cogitur, generum habes, qualem: ut illi laudationem suā redam, n empe frugi seruum, seruis tuis paritura fratres, quantum ad expositionem rerum pertinet, Sunt quidem acerba tyrannidis mala, tamen tristiora exponam, quæ post tyrannidem gesta sunt, non dubitabam quin esset tyrannicida nuptura. Si sub tyranno uitata esset, haberemus, hoc non tibi uni accidit, nondum tyrannum occisum puro, etiam nunc tyrannicas nuptias uideo. **MARYLLI**, Nunc sciam, an merito libertatem acceperris, si liber non merueris crucem, hoc quid obijcio, qui in pluribus fecit occisus est. **LVINITII**, Nunc in domo nostra matrimonium est, cuius me puderet, etiam si raptus esset, quæ miseros putatis iudices esse eos, quibus quidē duo quæ miserrima fuerunt optata sunt, tyrannus & raptor, una generi tuo cōmendacio est, quod se aliquando ista puella putauit indignū. **VALLI SYRIACI**, in ea cōditione iudices sumus, ut cōsolari de beamus sororem, quod aut rapta non sit, aut nupsit, & tamen quid ille meruit: quæ diu per domum licuit innocētissimus seruus. **SEPVLLII BASSI**, Nuptias clausa domo fecimus, in contubernium deducta serui domina est, ita iste dextera sororis meæ nisi dū manumittitur nō contigit. **POLLIONIS ASINI**, Inter nuptias fescēninos in crucē generi nostri iocabantur, miserrimum egisse me diem memini, quo in exilium fugimus: Inter hos dies fororis nuptias numero. Miserrima soror fortasse uernularum tuorum no uerca es, pater uolo ducere uxorem, dic quam mihi ex ancillis despondeas. Contra **ALBTII SYLLI**, Seruaui dominā, si quis tyranno indicasset, solus in cruce pependisset. **DIVISIO LATRO** in has questiones diuisit. An etiam si non debuit filiam sic collocare, damnari tamen ob hoc non possit dementiae, licet, inquit, mihi filiam meam cui uelim collocare, isto modo & repudium remisero genero. Acculatur, male collocasti filiam, & multi alij, quid tibi uidetur hi, qui abdicant filias suas, auarised: mala causa est, nec ob hoc damnabor. Tu patrem debes dementem accusare, non sanum regere. Ego istud an sine ratione fecerim, uidebimus, satis est si sana mente feci. Deinde an sic filiam collocare debuerit: hoc in hac diuisit, an etiam si meruit seruus, non tamen sic illi referenda fuerit gratia. Deinde an bene meruerit. De facto serui primum disputauit. Deinde animo factum quale. Non dominam constuprauit, auge beneficia, nec dominum occidit, nec adultero dominam uenundedit, Non est beneficium scelere abstinere, & tyrannus permisit dominam rapere, nō coegit. Deinde hoc beneficium eius quod laudes seruos, alioquin iniuriam fecit, si non subducta est iniuria, sed reseruata, tunc tamen solatiū fuisse cum multis pati. Denique quod alia in tyrānide passa sunt, hæc in libertate, cetera absentibus suis, hæc presentibus. In alijs stuprum uocabatur, in hac matrimonium, In alijs finis expectabatur iniuria, in hac nullus, denique illarum stupratores suffixi sunt, huius manumissus. Deinde de animo serui **LATRO** colorem a parte filij, quare non uitasset seruus, hunc fecit, timuisse illum supplicium, scisse futurum, ut liberata repub. omnes poenas qui contaminassent dominas suas darent, & aduentare iam tempus ultimum tyrannidis uidebatur, cum ad summam perducta rabiem, quæ nunc nisi ex desperatione fit. Itaque cum uideret, inquit, suffici cruci seruos clamabat, hoc ego futurum sciebam. In ultima oratione **LATRO** dixit, serui quoque nomine recum queri possum, quæ qui frugi fuerat, nequam fecisti. **ALBTIVS** hoc colore usus est, immatura etiam puella, nec adhuc iniuria idonea, & ideo illam non adduximus, quia ætatis beneficio tyrannidem sentire non poterat. **CASTIVS** dixit, Ego plane non sum detractus seruo suam laudem, habuit bonam mentem sperauit posse fieri, ut si uirginem seruasset nuptijs domina manumitteretur. **VARIUS GEMINVS** ait, fortassis amicam habebat, hæc delectatus, nam quidam uirginum concubitum refugiunt, fortasse scit illam nō esse psumam, & illud quod nequam quoque seruus interdum frugi facit, malam fortunam timuit, & hanc sententiam

quæ ualde circumlata est adiecit. An etiam furcifer auderet cum domina concubere, nisi illi pater permisisset, & illud dixit. Ad hoc pater ab exilio redibas, ut exilium ergo quid fugiatis. **VT** UOUIU uidere uera mente lapsum patrem, & in narratione hoc dixit, quæ mœstus uenit domum ab edicto tyranni, quantum in sinu filia fleuit, puto illo tempore mentem esse concussam. **VARIUS GEMINVS** dixit, de abstinentia sic contaminare domina suam & trahere in cellam non est ausus, nisi forte hoc modo maus narrem, etiam tunc sperare sororis nuptias ceperat. A parte patris magis defensione opus esse dicebat. **Latro** quam colore. **Varius Geminus** factum ipsum defendit magnos uiros fecisse, ut libertinas uxores ducerent. **M. Cato** inquit, coloni sui filiam duxit uxorem, sed ingeniam respondeam, sed **Cato**, plus interest inter te & **Catonem**, quæ inter libertum & colonum, quæ multa bona haberet subiectus, & obsequens maritus, non petulantiam timeret, non uerborum contumeliã, non pellicem, non repudium, filiam meam semper domi habeo, quam eo magis desidero, quod ab eo diua illa fide inde factum liberti laudauit. **Albutius** & **Phanceus** est, dixit neminem natum liberum esse, neminem seruum, hæc postea impoluisse fortunam nomina singulis, denique inquit, scis & nos nuper seruos fuisse. **Retulit Seruium regem, SYLO POMPEIUS** hoc colore usus dixit. Exhaustum tyranni dis iniurijs patrimonium, non habuisse se dotem quam daret. **ARGENTARIUS**. Voluit uideri puella uolente se fecisse, uisa est, inquit, indulgere illi, certe debuit. **CAIUS SABINVS** hoc colore usus est, ut in quantum posset dignitatem suam destrueret, & humilitatem confiteretur, & ideo, inquit, facilius potuit. Non uitiaui quia nemo in domum nostram oculos dirigebat, & fuerã, inquit, facere cui collocarem, quærendus mihi erat gener aliquis libertinus, quid ergo alieno potius libero? hunc iam noui, scio cui affectus in nos sit, si moriar, scio me meam filiam apud hunc tutorem relicturum. Et hanc sententiam adiecit, quæ ualde excepta est, cum non contempserit generum qui tyrannum contempserit. **ACTIUS POSTHVMVS** hoc colore usus est. Nihil est, inquit, inuidia piculosius, hanc sapientes uiri ueluti pestiferam uitandam esse præcipiunt, hanc ita uincens inuidiam eram, hic nunc nobis obijcit fortunã liberorum nostrorum, oderant filiam meam fecimur, me patres, quasi publici mali segregem exprobatorem, quo uno modo honeste potui feci, filiam meam cæteris similem, fortuna mea publicæ partis detracta omnis inuidia est, filiam non habeo honestiorem quã uos, seruum frugaliorem habetis quam uos. **HISPO ROMANVS** dixerat. Maritum autem ego istum uocem, raptorem serotinum, uerbum hoc quasi amputanti, quod non erat usurpatum, quibusdam displicebat, eiusdem uerbi explicatione, ut extra reprehensionem esset, usus est. **CAIUS SABINVS** cum diceret nondum esse consumatam aduersus seruos publicam uindictam, etiam nunc in domo nostra residuus raptor est. **SATVRNINVS FVRIUS** qui uolens uel condempnauit, maius nomen in foro quam in declamationibus habuit, solebat tamen tam honeste declamare, ut scires illum huic materiae non minus idoneum esse, sed minus familiaris. Is in hac controuersia cum **L. Lamia** filio declamaret, dixit sententiam.

Ex tabellis emptionis multam sententiam trahere tentauerunt. **ALBTIVS** dixit, profer mihi tabellas, quid hoc est? generum focer mancipio accepti. **TRIARIUS** dixit, fugitiuum errorem non esse ita, si malum auctorem habemus, gener noster fugitiuus est. **BLANDVS** dixit, relegamus auctoritatis tabellas furtis noxarum solutas, hæc generi nostri laudatio est. **GALLIUS** dixit, furtis noxarum solutus est. **SPARSVS** dixit, ostende tabellas, quid nobis cum isto genero, prius dominus promissit, fugitiuum non esse, gratulor uobis postero, patrem fugitiuum non habebitis. **VARIUS GEMINVS** dixit, errorem non esse, adijcio, fugitiuum non esse, adijcio, furtis noxarum solutus. Tum nunquid de generi tui nobilitate detraxi? **POLLIO** aiebat ridere se, quod declamatores decreuissent hunc utique emptitiuum esse. Mirari uos potest quod in hac controuersia omnes declamatores mentis suæ fuerint, non fuerunt. **NEPOS MANVLIVS** cum hortaretur libertum ad repudium sororis dixit, Refer nobis gratiam, & tu sororem meam manumitte. **NEPOS LIGINIVS** illi non cessit, dixit enim, sub illa subsellia transire serui, transire liberi, empta cognatio, & tum illum sensum elegantem, & ab omnibus

M. Cato filia
coloni sui duxit
uxorem.

Inuidia ficuli
non inuenere
tyranni Max
tus tormentum

ab omnibus iactatum corripuit, sed soror opto tibi sterilitatem, adiecit, nec est quod mihi teris me timere partum tuum, habeo sic nasci tyrannos.

VICESIMA TERTIA CONTROVERSIAM.

PRODITIONIS SIT ACTIO. Pater & filius imperium perierunt. Prælatas est patri filius bellum commisit cum hoste, captus est, missi sunt decem legati ad redimendum imperatorē, euntibus illis occurrit pater cum auro, dixit filium suum crucifixum esse, & se aurum ad redemptionem tulisse, illi perueniunt ad crucifixum imperatorē, quibus ille dixit, caute proditorem, aculatur pater proditoris. **ALBTIVS SYLLA**, quid desideratis ultra? impetratur precium, tristior est istum uidimus, cum filius imperator enunciatus est, quæ cum captus, redde rationem quemadmodum redieris tutus, senex, solus cum auro, cum etiam imperatores capiunt. Imperator adulescens renunciat est omnibus lætis præter patrem. **CABSTII PII**. Plus accepit auri, quã posset abscondi, nolite mirari, & imperatorē, & filium uendidit, caute proditorem, iam comites cauius, abstulissent tibi aurum hostes, nisi dedissent. Cum de redemptione ageretur, omnes in curia fuerunt, præter competitorem, indicium fuit morientis breue, filij uerecundum. **BLANDI**. Quomodo te dimiseris? si nihil aliud, & ducem genuisti, & tu esse uoluisti. Si non decreueramus, consilium nostrum expectari debuit, si decreueramus, officium. **ARELLII FVSCI PATRIS**. Vnde tam graues paterni sinus? nunquid ossa filij reportant? expectat uidelicet iudicia uestra serua tanquam nesciat, quid de illo sentiat. Non tu semel apud hostem fuisti, sed nos semel legatos misimus. Imperator non audeat nominare te tanquam patrem. **IVNII GALLIONIS**. Fuit adulescens optimus, uerecundissimus, qui patri suo cessisset, si salua pietate potuisset. Iterum uobis inter uos patrem, & filium iudicandum est. Candidatus processit contra patrem, si silentium eius intelligeres, scis, & tunc uobis uerecunde indicauit, habebis apud hostes auctoritatem, apparebat te Reipublicæ. Legati nostri aurum ferebant, pater auferebat, dixerat illos sero uenturos, nonne perueniunt? sero imperatorem nostrum conueniunt. Imperator istum accusat, nos subscribimus, hoc fuit imperatoris nostri restamentum. Obijce, inquit, aliqua antea acta uitæ crimina, non possum, uerecundum competitorem habuisti, multum tacebat, quod possum tibi maius crimen obijcere? filius tibi tuus credi Reipublicæ. noluit. Non est quod dicas, quem misi ad hostes tanquam ipse ire non posses, cur tam cito reuerteris? diutius nos contra filium rogasti, quam pro filio hostem, non immobilis stetisti, non illi quasi & ipse affixus hæcisti, quid tam cito recedis? etiam nunc uiuit, etiam nunc loquitur, recessurus interrogasti quid uelit mandare, uoce proditorem coarguit, silentio proditorem. Intelligo quanto periculo istum ostendam, quemadmodum enim iste accusatione uindicauit cruce, omni uis argumentis premitur, dabo qui uiderint, dabo qui audierint, dabo aurum, dabo te istem, & ne quid de dignitate dubitari possit, imperatorē, de hoc unum uolet dicat, inimicus est, hunc indicauit. Vtrum tantum haurierat, ut appareret etiam nunc quarentibus, tantum suspectus erat, ut quæuis quam uos admoneret, proditorem cauisset, optimus adulescens, optimus imperator, qui Reipublicæ curam agere ne in cruce quidem desisset, dignum te non putauit filium cui diceret, caue proditorem. **VARIUS GEMINI**. Nolite omnia expectare ab accusatore, & occupato & uerecundo, reum intelligite, crimina audistis, quæ ritus antea acta uitæ crimina? non habet, nihil unquam tibi filius obijcere uoluit, tam cito lassata præces tuæ sunt, quid faciet miser? Nec imperator potest tacere proditorem, nec filius loqui pro proditore. **PORII LATRONIS** quid abitis? itaque tam peruenit usque ad cruce. Vereor ne tam sero caueamus, quam imperator noster, qui non ante intellexit proditorem, quam proditus est, nec unquam presentius periculum fuit, Reipublicæ sine imperatore est, proditor sine custode, quid est quare tibi hostes pepercunt, & imperatoris nostri pater es, aurum habes, & legatus non es. Si tibi dicam, expecta dum legati mittuntur, filius tibi publice remittetur, dices, paternus affectus non sustinet moram, rapit me desiderium filij, etiam si redimere uiuum non potero, mortuum redimam. Nunquam tam durus hostis fuit, ut patris lacrymis non fleeretur. Ut ignoscam tibi quod tam cito isti obijciam, quod tam cito redisti,

Bb 4 dic quid

dic quid dixerit tibi? an nihil cum patre loqui uoluit? Cauete proditorem, hoc dixit, uidete ne quis nocte inscijs custodibus exeat, ne quis Republica ignorante ad hostem perueniat, ne quis ex hostium castris grauis auro reuertatur, nihil deest indicio. Si quid de proditione quaeritis, imperator uobis dicit, si quid de proditore, legati. PARS ALTERA, ARELLII FVSCI. Quantum est precium quo uendo, ut filium pater spectem in cruce, filius patrem de cruce, tanti & imperatorem & parricidium uendidi, gratulabimur omnes repulso magis quā designato, nimis ambitiose nunc pœnitet, & filium & patriā uendidi, tam exiguum auri accepit, ut unus senex portare posset. In hac controuersia, etiā si coniecturalis esset, habet quasi certum tritumque iter, fuit tamen alia qua inter declamātes dissensio. LATRO semper contrahebat, & quicquid poterat uero relinquere praeferbat. Itaque & quaestionum numeros minuebat, & locos nunquam attrahēbat, illos quoque quos occupauerat, non diu dicebat, sed ualenter, hoc erat itaque praeceptum eius, quadam declamatorem tanquam praeatorem facere debere, minuendā litis causa, quod in hac controuersia fecit, non enim curauit dicere, nullam esse factam proditorem, sed se proditorem non esse, & suspectus, inquit, iudici est, qui plus quā se defendit, & nolo, inquit, cum filij uoce pugnare, ut imperatorem & filium mentium dicam, praesertim cum odium aduersus filium obijciatur patri. ALBVTIVS in duas partes declamationem diuisit, primum negauit illam esse proditorem, deinde ut esset, ad se non pertinere. Colorem contra patrem SYLO POMPEIVS hunc introduxit, odio illum Reipub. a qua repulsius erat fecisse, & odio ipsius filij quem oderat, & quia competuerit, & quia uicerit. VARIVS GEMINVS dicit statim petisse patrem hoc proposito imperium, ut proderet hominem auarum & lucro inhiantem, & quia noti mores eius erant uinctum ab eo competitore, a quo uinci fas non erat, nisi hominem turpissimum. Ante comitia, inquit, paratus fuerat & pecuniam accipere & filium prodere, post comitia paratus erat pecuniam dare, ut filium proderet, ut captus est dux, aiebamus, inquit, non potest hoc sine proditione fieri, excusauimus nos imperatori, diximus persequeremur ad redemptionem, quam decreuisset pater, hoc loco ille respondit. Cauete proditorem. BLANDVS dixit, agere ferentem pudore repulsi, uoluisse occidi filium, ut in eius locum substituere ipse. HISPO ROMANVS. Vltionem, inquit, suam hosti uendidi, tam facile inquit exiit, nocte peruenit ad hostes, redijt, ut scires illum non tunc primum fecisse. ARGENTARIVS dixit, perfer ad senatum mandata filij tui, necesse est tibi multa dixerit, legatis quoque aliqua mandauit, fortasse proditoris nomen patri dixit. Indica nobis, nihil inquit, dixit mihi, sublata omnis quaestio est, quaeritis quem dixerit, uidete cui nihil dixerit. Pro patre de comitijs hic color LATRONIS fuit, ne quis filium meum uinceret, timui, itaque professus sum, ut auctoritate mea detererem futuros competitores, deinde ipse filio meo cessi. ALBVTIVS hoc colore usus est, aiebat inquit, talem imperatorem fieri debere, qualis Scipio fuisset, talem senem, qualis maximus fuit, senem nihil temere facturum, utriusque populo copiam feci. CAESTIVS hoc colore usus est. Noueram uitia filij mei, sciebam esse acrem adulescentem, fortem, sed inconsideratum, temerarium. Itaque petij imperium Reipub. causa filij mei, quem idoneum ad tantum sustinendum onus non putabam. FVSCVS ARELLIVS dixit, in hoc se competitisse, ut hostium animi frangerentur cum audissent posse Rempublicam, uel in una domo duos eligere. HISPO ROMANVS, simpliciter putauit agendum. Inepti inquit, hi colores sunt, componantur competitores, hoc itaque egit colore, ut quereretur, de exitu comitorum adulescentulos omnes conspirasse, quasi de aetatis comparatione ageretur, facile itaque uictum senem non ambitientem, de me inquit, queri non potestis, clamauit, non est uobis utilis huius aetatis imperator. Manlit itaque illi & post comitia eadem contumacia, nihil referebat ad patrem, nihil comunicabat, itaque captus est, & cum descripsisset quam imperite disposuisset aciem, quemadmodum exploratis locorum insidij oppressa eius temeritas esset, adiecit, hoc erat quod uobis clamabam, ducem senem eligite. OTHO IVNIVS PATER, praesagij quibusdam & insomnij hanc fortunam praenunciantibus agitator, te comperisse dixit, erat autem ex somniatoribus totus, ubique illum defecerat colore omni narrabat

narrabat de eo, quod inscio senatu egressus est. LATRO sic colorauit, amentem & attentum protinus procurrisse. ALBVTIVS hoc colore usus est. Semp de duce toto constitui, longum erat expectare, ad summam festinaui, nec occurri. VARIVS GEMINVS dixit. Maluisse solum ire, hostes enim auctoritate legatorum non moueri, ad lachrymas patrum sepe flecti. SYLO POMPEIVS ait. Putauit uilius esse, priuata illum pecunia redimi, minoris enim posse aestimari, quam si tanquam imperator redimeret. ARGENTARIVS ait, nihil tam iniquum erat, quam legatos ad redemptionem mitti, numquam enim reddidissent, quem sic desiderari publice iudicasset. Itaque praecurrere rogaturus & hoc diciturus. Exercitus contemnit illum, Respu. relinquit. BLANDVS ait, cogitanti mihi quid facerem, contentus ire essem, paternis lachrymis, an comitatu publico preces meas adiuuarem? Tandem uenit in mentem Priamum regem ad redemptionem filij, sine legatis isse & cum auro. SEPVLLIVS BASSVS ait, non expectas se se curiam, quia putauerit futuros qui redimendum negarent, quod factum apud Romanos sepius erat, itaque ante se uoluisse redimere, quam posset aliquid de non redimendo constitui. CAESTIVS dixit, non quaesiu secretos tramites, & occultum iter, proditor, scilicet eadem uia ueni qua legati. De uoce filij color est. ALBVTIVS hunc fecit, pudebat illum, inquit, quod captus erat, quarebat aliquod fortunae suae patrocinium, uoluit uideri non culpa sua, sed proditione hoc sibi accidisse, itaque nomen adijcere non potuit. FVSCVS ARELLIVS dixit, alienatum iam supplicij animum & errantem has uoces effudisse sine argumentis sine reo. VARIVS GEMINVS omnia complexus est, potest, inquit, propter hoc, potest propter illum, ego uobis idem suadeo, cauete proditorem, hoc si cauere uultis, imperatores senes facite. Illud & in hac controuersia & in omni uitandum aiebat CAESTIVS, quoties aliqua uox poneretur, ne ad illam quasi ad sententiam decurramus, sicut in hac apud Caestium quidam auditor hoc modo cepit. Ut uerbis ducis uestri scilicet, iudices, incipiam. Cauete proditorem, sic finiuit declamationem ut diceret, in quibus uitam finit imperator, cauete proditorem. Hoc sententiae genus CAESTIVS hoc uocabat, & dicenti discipulo statim exclamabat ut in illa suaforia in qua deliberat Alexander, an oceanum nauiget, cum exaudita uox esset, quousque inuicte? ab ipsa uoce quidam cepit declamare, & in hac de fuit. Ait illi Caestius desinenti. Et alter cum descriptis Alexandri uictorij, gentibus perdomitis, nouissime poneret, quousque inuicte, exclamauit Caestius, tu autem quousque? OTHO PATER, hoc colore usus est pro patre, dixit enim molestum fuisse imperatori, quod illum Fulcum legati intuebantur, itaque ut ab hoc illos spectaculo urgeret, & ex eo narraret uerecundiam suam, id dixisse, quo auditore festinarent. Itaque dixisse illum, non caueant proditorem, sed cauete quasi ipsi legatis esset periculum ne proderentur.

CONTROVERSIA VICESIMA QVARTA.

Rapta raptoris aut mortem, aut indotatas nuptias optet. Qui dicebatur raptor negauit se rapuisse, iudicio uictus uult ducere, illa optionem petit. ALBVTII SYLII. Per quam in omni discrimine periculosa libertas est, meruit puella ut taceremus, misericors in nos etiam antequam rogaremus fuit, inhumana libertas est. Si uincimus aduersus iudices, non oportet tibi amplius quam semel optare, omnis nimia potentia saluberrime in breuitate constringeretur, qui potest condemnare, possit semel, qui potest occidere, possit semel, aut si qua iteratio recipi potest, in poenitentiam mortis recipienda est, proponite uobis iam supplicij causam, faciam carnificem, sicut tamen hoc semel liceret, meum est, exorata sum, conde gladium, iratum, repete optionem, & non semel, mori satius est, occide iam non uitiatorem, sed uirum. PORTII LATRONIS. Periculofus est negare raptum quam commississe, in hanc perturbationem adulescens perductus erat, ut ignoraret, quid fecisset, non refugiebat tamen puella nuptias, fauebat tantum sibi, ut innocens duceret, itaque nihil aliud petit quam libertatem, ut honestius duceret. Ita apud uos iudices, tutius est peccare quam erubescere, dignior poena erat, si id peccasset, quod meminisse posset.

Exurge

Exurge adulescens & sine ullo respectu pudoris ad pedes te puellae dimitte, accedite & uos amici propinquis, & tu mater & pater, quid te puella, & quid te horum lachryma mouent? Non inquit, ad illum magistratum, non dissimulo, metuo te puella, si nulloquam rogari uis, nisi ubi occidere potes, grauius punior nunc, cum me peccasse pudet, quam cum peccaui, quae post iniuriam ignoscit, perdit misericordiam. CAESTII PII. Venit ad uos uestro beneficio retenturus puellae beneficium, optauit nuptias neque adhuc sciebat, quam uerecundum maritum esset habitura, uitiatorem dimissisti, uirum occides, aiebat iudex, quid habes, quod tam pertinaciter neges? nuptias optat, minus est ergo quod uitiat uis, quam quod negauit. Q. HATTERII. Non sum, inquit, optatura mortem, sed uolo mihi licere & morte optare, quam potestas ista delecta crudelis est. BLANDI, ergo nos insuriam piculosius nauigamus quam fecimus, IUNII GALLIONIS quadam nocte quid dicam? iam negare non audeo, non diligenter causa mea acta est, dum nihil timetis, facilius me puellae credidistis, confitendum est uitium nostrum, non nuptias fecimus moram, siue adhuc esset uitiata siue non esset, uisa est indigna matrimonio, quae hominem non posset occidere, tibi consulebam, ne dicereris uitiatori nuptias, si per te licuisset, honestiorem maritum habuisses, tu negasti. O hominem impudentem, ita tu non ante ingratus tribunal in conspectu populi, in medio foro clamitasti, ego uirginem rapui, neminem habere tam obsequentem maritum potes, hic iam nihil negat uis. VARIII GEMINI, exponam uobis rerum ordinem sic, tanquam ab eo didicerim inquit, quid fecerit, nescit. VIBII GALLI, Vbi estis qui dicebatis, nihil interest tua, confitere, confitere, quia honestius putasti raptori nubere. Sit, inquit, mihi haeres, si quis intra decem menses natus fuerit, nunquam negat. Surge adulescens, dic rapui, uitiatam, incipe scire quod nescis, miraris si tibi non credit? multum est de quo timeret. PARS ALTERA, P. ASPRENATI S. Nescio utro iudicio aduersarius fuerit improbius, priore id egit, ne quam omnino poenam stupri penderet, hoc id agit, ut ipse optet ex duobus alia lege constitutis supplicij, utrum uelit pendere, fatetur enim impune se habere maluisset, quam ducere uxorem, uxorem ducere malle quam mori, antea legem uitiationis euertere conatus est, nunc tranferre uult, aduocatos rogat iudices, rogat omnes potius quam uitiatam, utinam non hic illum liberaret metus, quod iudicis suae clementiam nobis clamabat se innocentem, etiam si quid putasset mori non recusare. Aderat raptori populus, nec quicquam magis suspectam faciebat uitiatae causam, quam lenitas optionis. Si tibi iam de stupro tuo liquet, est quaedam prima innocentia uerecundia, praebere se legibus, tu uero meruisti quidem mortem, illa infirmitatem, ignorasti an peccasses, innocens esse uoluisti, causam habes, reuertere ad partes puella, quandoquidem toties iam rogas, quae rogari ipsa debueras. LATRO tres fecit quaestiones, an illa interrogatio iusta fuerit, non sunt, inquit, non enim constabit te raptorem esse, nihil res, inquit, an negauerit, erat enim raptor etiam si negabat, & ita iusta fuit optio, an si iniusta optio fuit reuocari possit, optio inquit, semel puellae datur, immutabilis est, semel emissa est. Iudex quam tulit de reo tabellam reuocare non potest, quaesitor non mutauit pronuntiationem suam. Nihil tam ciuile tam utile est, quam breuem potestatem esse, quae magna est, si uolet & alteram suam opinionem reuocare, & deinde tertiam. Nunquam constabit quid futurum sit, cum illa quod optauerit, possit sequenti semper ratione rescindere. Tertiam fecit quaestionem, an si possit aliquando reuocari optio, nunc debeat. Hac defensione adulescentis qui negauit se uitiatasse, FVSCVS & ordinem mutauit quaestionum, & numerum auxit, fecit enim primam quaestionem, an raptam non possit amplius optare quam semel, potest inquit, lex cum non adiecit quoties optet, sed ex quibus aut hoc, inquit, aut illud, non adiecit, neque amplius quam semel. Contra ait, lex iubet te alterutrum optare. Tu hodie si mortem optaris, facies quod nunquam futurum est, utrumque optaueris, etiam si non licet, inquit, amplius quam semel & mortem optabis & nuptias, ego nondum optaui, optio est quae legitime fit, illa non est facta legitime, si praetor defuisset, nunquid optionem uocaret? Si raptam defuisset, raptor non fuit, non est ista optio, sermo est, an proximo iudicio confirmata sit optio, raptam ait, agebatur apud iudices, utrum deberet raptam esse optio, non iudicata est raptam esse debere, raptam sit, non inquit puella, quaesitum est enim an ego in raptorem

in raptorem ius haberem, iudicatum est habere me, uti debeo. Non possum ante legem habere quem raptorem. Nouissimam quaestionem fecit aequitatis, an raptam debeat esse optio. PASSIENS hanc ultimam partem sic diuidebat, an si adulescens malo aduersus puellam animo inficiatus est raptam, ut nuptias effugeret, dignus sit ut iterum fortunam subeat optionis recusata, deinde an malo animo fecerit. VARIUS GEMINVS ultima quaestio uel parti, inquit, quid debeat fieri, quaeritur. Duo haec adiciebat quae per se quaeri putabat, an si puella pro certo adulescentis mortem optatura est, non debeat illi permitti optio tam crudeliter usura sua potestatis. Deinde an mortem optatura sit, quid est, inquit, quare uelis optare nisi quod nuptias non uis? hoc non tantum patimur sed rogamus. Color pro adulescente introductus est, a Latrone talis, ut diceret, se ebrium fuisse, & ignorare quod fecerit, hoc die magis credere de facto suo quam scire, recusasse autem nonne duceret uxorem, sed ut sua uoluntate duceret, & iudices non audisse sollicitos, faciles fuisse quasi de nuptijs ageretur. VARIUS GEMINVS raptam confirmatus est, & dixit. Nihil tam contrarium esse adulescenti, quam etiam nunc negare, ne non tantum raptam, sed etiam iudicem offendat. CAESTIUS nec Latronem secutus est dicentem, nescisse se hodieque nescire, nec Varius Geminus consententem, se non rapuisse apertius negauit. Vtrum, inquit, inuenire non poterat iudices, tertiam sententiam fecutus est. Si rapuit indignum est puellam iniuriam raptam esse, si non rapuit, nonne indignum est fieri, illum maritum? SYLO POMPEIUS dixit, adulescentem uerecundum natura & rustici pudoris non sustinuisse confessionem. Non placebat Latroni color. Minus, inquit, ignosceret illi si sciret rapuisse, & sciens mentitus est. Contradicebat Sylo, posse illi fidem fieri aliquem nescire an rapuerit. HISPANVS CORNELIUS. Non subduceret illi inquit, maritum uolui, sed honestiorem dare. Digna est, inquit, tam misericors puella quae non uideatur nupsisse raptori. HISPANO ROMANVS ait, illos sodales qui illos impulerant circumstitisse & dixisse. Non est haec quam rapuisti, alia mitti timuit, ne illi qui eam rapuerat faceret iniuriam. ARGENTARIUS dixit, uellem mortem optasset, non esset hic raptor iudicatus. Non causa tua illum premit, sed optio, dum unusquisque iudex dicit, quid habet quod tantopere recuset? putat de capite agi, & ipse ait, se non uelle ducere uxorem, sed titulum reculare. Nemphe uictus ducet uxorem. Non est solcite de eo iudicandum, cui damnato gratulandum. SYLO, hoc colore usus est. Confusum adulescentem subito, & tanto tumultu parum sibi constitisse, & negasse, quia perturbatus erat, praefecerat quia negauerat

Libri quarti Controversiarum finis.

LVCII ANNEI SENECAE CONTROVERSIARVM

LIBER QVINTVS.

AM uidebar promissum meum implese. Circumspiciebam tamen num quid me praeteriret. Vltro Votienis Montani mentionem intulisti, & uelim uos subinde aliqua nomina mihi offerre, quibus aduocetur memoria, & quae, quando senilis marcet per se admonita, & aliquando accessita, facile se cogitet. MONTANVS VOTIENS adeo nunquam ostentationis declamauit causa, ut ne exercitatus quidem declamauerit. Rationem quarenti mihi ait, Vtram uis? honestam an ueram? Si honestam, ne male assuescam, qui declamationem parat, scripsit non ut uincat sed ut placeat. Omnia itaque lenocinia ita conquirunt, argumentationes quia molestae sunt, & minimum habent floris relinquunt, sententiarum explicationi, ubique audientis delinire contentus est. Cupit enim se approbari non causam. Sequitur autem hucusque inferiorum declamatores uitium, ut necessaria deserant, dum speciosa se stant. Accedit etiam illud quod aduersarios quibus fatuos fingat, respondeat illis & quae uolunt & cum uolunt. Praeterea nihil est quod errore aliquo damno castiget, stulticia eorum grauita est, uix itaque in foro futurus piculosus stupor discuti potest, quae creuit dum tutus est. Quid pro laudationibus crebris sustinent, & memoria illorum assuevit certis intervallis quiescere.

Cum

Cum uentum est in forum, & desijt illos ad omnē gestum plausus deficere, aut deficere, aut labant, adijce nunc quod ab alijs nullius interuentu excutitur. Nemo ridet, nemo ex industria alloquitur, familiares sunt omnium uultus in foro, ut nihil aliud, ipsum illos forum turbat, hoc quod uulgo narratur an uerum sit, tu melius potes scire. Declamatoria uirtutis LATRONEM PORTIVM unicum exemplū, cū pro reo in hispania rustico Portio, p̄pinq̄ suo diceret, usq̄ eo esse confusum ut a solocissimo inciperet negantem Portio confirmari, ac parientem desiderantē qua impetrauit ut iudicium ex foro in basilicam transferretur, usq̄ eo ingenia in scholasticis exercitationibus delicata enutriuntur, ut clamorem, silentium, risum, cœlum deniq̄ pati nesciant. Non est autem utilis exercitatio, nisi quæ operi simillima est illi quod exerceat, itaq̄ durior solet esse. At uero certamen gladiatores grauioribus armis discunt quam pugnant, diutius illos magister armatos quā aduersarius sustinet. Luciantes binos simul ac ternos fatigant, ut facilius singulis resistent. Cursores quod intra exiguum spacium de uelocitate eorum iudicetur, id sepe in exercitatione decurrūt, quod semel decursuri sunt in certamine. Multiplicatur ex industria labor quod condiscimus, ut leuetur, quod cernimus in scholasticis declamationibus, contra uenit, omnino molliora & solutiora sunt, in foro partem accipiunt, in schola eligunt, illic iudici blandiunt, hic inseruiunt, illic inter fremitum consonantis turbæ intendendus animus est, uox ad aures inde perferenda, ex uultu dicentis pendunt omnium uultus. Itaq̄ uelut ex umbroso & obscuro prodeuntis uocis clara lucis fulgor obcæcat, sic istos a scholis in forum transeūtes, omnia tanquā noua & inusitata perturbant. Nec ante in oratore corroborantur, quā multis perdomiti contumelijs puerilem animum scholasticis delitijs languidum uero labore durarunt. LEPIDVS, uis egregius & qui declamatorio non studio.

*

Controuersia Vicefima quinta.

Oñes cōtrouersias hic habet Timon & Callias, cum supra fo. 437 Cum & Callias legat, ubi idē argumētū tractatur.

Adulterum cum adultera qui deprehenderit, dum utrumq̄ corpus interficiat, sine fraude fit. Ingrati sit actio. Milciades peculatus damnatus in carcere alligatus decedit. Timon filius eius ut eum sepeliret uicarium se pro corpore patris dedit. Callias ferdie diues natus redemit eum a Repub. & pecuniam soluit, filiam ei suam collocauit, quam ille deprehensam in adulterio deprecate patre occidit, Ingrati reus est. ALBVTHII SYLII. Non me mouet periculum meum, semper nos in malis nostris non fortunā, sed causam spectauimus. Non dubito quin Callias redempturus Milciadem si iam hahuisset filiam nobilem. MVSÆ, aliud alius pati nō potest, mihi adulterium carcer est. ARELLII FVSCI PATRIS. Nihil inquit filia plus possum dare quam Tymonem uirum, quando mihi contingeret ex eo nepotes, ferum ex lege mihi traditum, an ad uindictam pudicitiaē proijciamus. Perdidisti pecuniā Callias, si tales soluisti manus, damnatus peculatus nihil aliud habendi suo relinquit q̄ se patrem. CABSII PII. Non potest generosus animus contumeliā pati. Merito tu ex Tymone nepotes habere cōcupisti, quid magis in me probabis quā carcerem, nō sum innocentior quam pater, nec liceor, qua liceor quidem. Hoc unum inter parentis & filij fortunā, quod illius calamitatum exitus fuit carcer, mearū initium. Exponam uobis quantū in neminem meorū ingratus sim. Vnius Milciadis census inuētus est Tymon filius, nec hic quidem quicquā habuit, quod dare pro patre præter seipsum posset. In Cynegyri domo sperare nuptias poteram, in Callimachi nec uerebar, ne Cynegyrus pluris suas aestimaret manus. Redemptus Tymon redemptoris felicitas est. VOTIENI MONTANI, faciā dicat, non accepi beneficiū, alter reddidit, certus reddam cū tam honeste desideraris quam dedisti. Ego adulteros dimittam, quid aliud facerem, si alligatas haberem manus? egit me attonitum dolor. Non me hercule sic exorasset Milciades pater, nihil Calliæ debeo nisi libertatē, est uir egregius Callias, est misericors. Sed utrum tantum aduersus bonos maiorum iniuria est. Si nunc manus Tymonis alligantur, quantum fuit beneficium quod tunc soluta sunt: Non est, iniquiore animo filiam amisit quā ego uxorem, sed aq̄iore animo impudicam pati uoluit. Vis diuitias tuis abscondere cum in eos inciderint qui mendicitate censentur. Nihil habet domus nostra melius quod ostendat quam paupertatem. Da pecuniam Milciadi, qua damnationem luat, non cens erit,

nocēs erit, da Tymoni qua patrē redimat, pius non erit. VIBII GALLI. Nullibi mihi felicior uideor q̄ quod Milciadis precij fui, alligatus iacebat perlicā potentia uindex, libertatis publicæ assertor, iacebat crimen ingrata ciuitatis. Adulterum dimittam patri, adulterā cui non tam glorior, quod filius sim Milciadis, q̄ q̄ uicarius, quid tu poenā putas, pro Milciade alligari, si adulterum solum dimitterem, exulandum est, quid faciam? occidam? plusq̄ præstitisti exigis, pro carcere exiliū, non occidam, plusq̄ præstitisti exigis. Vnum beneficium dedisti, duo petis. Vterq̄ magnum beneficium dedisti. Tantūdem datis recipistis, Tymon quod Milciadem redemit, tu quod Tymonem. Videbas mihi omnis maiorum meorum circa me turba fremere dicentium. Vbi sunt ille manus quæ soluere Milciadem? Non mihi occurrit indulgentia uxoris, non Callias focer, nō uilius, aut rei, aut beneficia memoria, feci quod soleo, nihil aliud aspexi q̄ patrem. MENZONIS. cogita adulteros esse pro quibus rogas, cogita qualium misereri soleas. Turpe est ab eodem mitti & adulteros & Tymonem. Ego sum qui referre gratiam ne mortuis quidem desino. Ita mihi uero habere liberos contingat, quod quantum esset Milciades expertus est. PORTII LATRONIS. Ego adulteros dimittā: ardet cupiditate uindictæ animus. Has manus continere non posset Milciades, quas alligare non potuit. Si in hoc solutus sum, redde me carceri. Ille Græciæ seruator & Perlarum uindex orientisq̄ domitor, cui modo tā insignem triumphum fortuna de hoste detulerat damnatus est peculatus, ob hoc uidelicet ipsum, ut innocentia ei, quæ alioquin latere potuerat, ipsa damnatio ostenderetur, damnatus est innocens, quis in ciuitate misericors est: nunc occasio miseriam cordiā uenit. Milciades redimendus est. Redemi corpus tuum Milciade, ne funeri qui dem interfuturus, in quod me ipsum impenderam. Misereor accusatoris mei, non quia perdidit filiam, sed quia habuit. Dignus erat Callias habere tales quales redemit, quod si me in hanc stuprorum patientiam redemisti, matrimonio carcerem præfero. Honestus patri alligor, q̄ adultero soluor. Ut audiui esse qui pecuniā numeraret, miratus sum fuisse in ciuitate nostra quēq̄ q̄ Tymonē redimere q̄ Milciade maluisset. Ego ne patrē quidem meum nisi innocens fuisset redemissem. BLANDI. Obijciat licet uincula nunc quā tamen efficiat, ut non magis carcere gloriē q̄ matrimonio, diuersi sunt omnium assectus. Tu fortasse Callias uincula ferre non potes, ego adulteram uxorem. Effugient ergo adulteri tanq̄ alligatas Tymonis manus? ARGENTARIJ. Redemptum me protinus appellare cepit de filia nuptijs. Statim inquā Callias experit an gratum sim, q̄ q̄ p̄ Milciade alligatus filia tua abstulit tibi generum Tymonem, ductus est pater meus in carcerē etiā nunc captiuis suis plenum. IVNII GALLIONIS. Beneficū, inquit, tibi de di quod filiam tibi collocaui, nunc uero Milciade grauiorem fortunam carcere sustines Callias tecum communicare dignatus est. Ego me redemptum putabā, filia istius emptus sum. Steterunt ante oculos meos maiorum imagines, emissusq̄ sede sua Milciades maiestate imperatoria resulsit, & iterum meas inuocauit manus. IVNII BASSII. Callia filiam uxorem duxi. Hanc tibi pater iniuriam feci dum ingratus esse nolo, placeas tibi licet & istas iactes diuitias. Tantidem tamen redemi patrem, quā te redemptus sum. DIVISIO. LATRO in has quaestiones diuisit, an non quisq̄ gratiam non retulit cū posset, ingrati teneatur. Multa, inquit, interueniunt propter quæ nō debeam facere etiā si possem, si non teneret quisquis non retulit gratiam cum posset, an hic teneatur, hoc in hæc diuisit, an possit ob id damnari quod lege fecit, deinde an facere debuerit. Nouissimē an si affectu & indignatione ablati non fuit, in sua potestate ignoscēdum illi sit, hoc nō tanq̄ quaestionem, sed ut illi mos erat pro tractatione aut loco. MONTANVS Votienus quaestionem hanc adiecit, an gratiam retulerit Tymon Callia. Tuli, inquit, filiam tuam uxorem, filia tua Milciadis nurus facta est, nō putas beneficium, habere cōmunes cum Milciade nepotes? GALLIO illam quaestionem mouit, sed diligēter executus est quæ solet esse ingrati, in controuersijs prima, an beneficium acceperit. Non erat, inquit, mihi poenā in carcere esse, mea uolūate illo perueneram, ita putas libentius in cubiculo iacuisse. Nulli tamen erat locus Athenis honestior, q̄ qui Milciadem habuerat. Deinde & illam subiunxit quaestionem, an teneatur is qui beneficium acceperit quod non potuit, non rogauit, inquit, te, dedisti istud iactationi tuæ, putaisti ad gloriam tuam pertinere.

re, ita tu non accepisses beneficiū, si sibi soluere Milciadem contigisset. SYLO POMPEIVS a parte Calliæ duo beneficia dixit dedisse, quod redemisset, & quod egenti filiam collocasset, hoc quod secundum posuit, nemo alius pro beneficio imputavit, in quo adeo non est dubium, an beneficium non dederit, ut dubium sit an receperit. BRVTVS Brutedius illis illas præterea quaestiones fecit, an si sua causa fecit hoc Callias, ut redimeret Tymonem, an sit beneficium, beneficium enim est, inquit, quod totum eius causa præstatur in quem confertur. Vbi aliquis ex eo aut sperat quid aut præparat, non est beneficiū, sed consilium, & diu executus est, & argumentis & exemplis. Deinde an sua causa fecerit Callias, Voluisti inquit opinionem sordium illustri factio effugere, petisti ex hoc æternam memoriam. Nō magis poterat ignotum esse, a quo Tymon solutus esset, quam pro quo allegatus. Voluisti habere generum nobilem, pium. HISPO ROMANVS duram quaestione fecit, an retulerit gratiam hoc ipso quod occidit. Liberaui inquit, te dedecore summo, inuito tibi beneficium dedi, non est quod mireris. Nam & me tamen non rogantem redemisti, hoc loco commemorauit illos patres, qui filias uitiatas occiderunt, qui inuoluerunt. Color & GALLIONI ET LATRONI ET MONTANO placuit, ut nihil in Calliam diceretur contumeliosè & redemptorem & focerū & infelicem. CAESTIVS multa in auarum & in feneratorum, & mensularium & lenonem dixit, dum uult illud probare, reddidisse se beneficium, quod talem focerum habere sustinisset. LATRO dixit, filiam tuam dimittam, quid adultero faciam? pro una rogas, duos eripis. Hanc HYBREAS alitex dixit sententiam.

Hæc tota diuersa sententia est a priore etiam, si ex eadem est petita materia. Illa nō est similis sed eadem quam dixit prior. ADDEVS rhetor ex Aristanis non proteci nominis, deinde ARELLIVS FVSCVS

sic putauit ARELLIVS Fuscus, Non dices me Callia ingratum, unde redemeris cogita, memini. Deinde Fuscum cum hæc a discipulis sententia ei obijceretur, non inficiari, transulisse se eam in latinum, & aiebat non commendationis se id aut furti, sed exercitationis causa facere. Do, inquit, operam ut cū optimis sententijs certem, nec illas corrumpere conor, sed uincere. Tum deinde retulit quandam Thucydidis sententiam.

Istæ legūt in
decla. fo. 487
sed utrimq;
mutiara.

deinde Salustianam. Res secundæ miræ sunt uitij obtentui, cum sit præcipua in Thucydide uirtus breuitatis, hæc cum Salustius uicit & in suis illum castris cecidit. Nam in sententia græca tam breui habes, quæ saluo sensu detrahas, deme uel uel deme constabit sensus etiam si non æque comptus, æque tamen integer. At ex Salustij sententia nihil demi sine detrimentis sensus potest. T, autem Liuius tam iniquus Salustio fuit ut hanc ipsam sententiam & tanquam translata, & tanquā corruptam dum transfertur obijceret Salustio, nec hoc amore Thucydidis fecit, ut illum præferat, laudat quem non timet, & facilius putat posse a se Salustium uinci, si ante a Thucydide uincitur. CAESTIVS colorem hunc præ Callia habuit, obiecit ultro Tymoni, quod passus est uxorem suam adulterā fieri, quod non custo disset, quod expectasset dum superueniret pater, ut spectator calamitatis suæ fieret. Iam, inquit, etiam si dimiseris ingratus es, ego non expectaueram dum rogarer. HISPO ROMANVS hunc colorem secutus est, dixit adulescentem tumidum, & nobilitatis suæ cogitatione insolentem, inuisa habuisse beneficia sua, moleste ferentem locorum suum dici Calliam. Item omnem operam dedisse, ut mores puellæ in uitiis non tantum labi pateretur, sed ipse impelleret, ut haberet iustam dimittendi causam, nec eam occasionem non intermisisse, sed expectasse etiam dum superueniret pater, hoc se cogitasse, expectat me, uult mecum pares rationes facere, fecisset si non ostendisset patri ad alteram filiam. GORGONIVS in hac controuersia fœdo genere cacœliæ usus dixit, istud publicum adulterium est, sub Milciadis trophis concumbere. DORION cū de scripsisset gloriæ sibi fuisse carcerem, nunquam se non illam fortunam ostentasse dixit.

MAIESTATIS LAESAE FIT ACTIO.

Flaminius proconsul inter cœnam a meretrice rogatus, quæ aiebat se nunquā de collarum hominem uidisse, unum ex damnatis occidit, accusatur maiestatis, MENTONIS. Iam etiam perituri dormiebant, peragitur totus ordo supplicij, ne quod se meretrix negaret uidisse. O miserum si quis meretricem offendit. O miseram matrem familiæ, si cuius femina meretrix inuider, nihil petenti prætor negaturus est. MVSÆ. Hic est Flaminius qui exiturus in prouinciā uxore a porta dimisit. ARGENTAIL. Obijcio luxuriam, obijcio histrionum iocos annuos, reuinxerunt in conuiuiuo, nihil aliud nisi occiditis, qui in carcere uixerunt, in conuiuiuo perierunt. BLANDI. feratur in foro, omnes uideant, meretrix audiatur, reliquæ prætoris unco trahebantur, maiestatem laesam dixissem, si exeunti tibi licitor a conspectu meretricem non summouisset VIBII RVFFI. Paratus erat accusator cum cōmentarijs aiebat, quid si meretrix desiderarit, in hoc tecum uxorem non misimus, ut salua prouincia sit, optime meretrici bonā mentē, dedimus tibi legatū, dedimus quaestorē, ut tu cū meretrice cœnares, meretrix uxoris loco accubuit, imo prætoris. PAPSRENATIS. Viri fortasse osculo donauit homicidium, etiam carnifices cœnaturi manus abluunt. PORTIUS LATRONIS. ne a sobrio quidem licore percussus est, nō inquirō in totum annum, illa nocte cōtentus sum, bibe licitor, ut fortius ferias. Ecquid intelligitis quomodo dānatus sit, qui sic occisus est? quid scio, an in cuius gratiam occisus est, in eundem etiam damnatus sit? quantum tibi perdidit, tantum tu meretrici dedisti. Si negaret, quos testes haberem? quis enim in illo conuiuiuo fuit, cui tecum sit credendum? facilius est, ut qui meretrici dedit homicidium, neget, quod qui hoc quoque dedit quicquid inde minuerit, nunquā istud mulierum oculis ostendit, aut ista iam sæpe uidisset. IVLII BASSI. Inter temulentas reliquias sumptuosissimæ cœnæ, & fastidiosos sub ebrietate cibos, modo excisum caput humanū fertur, in purgamenta & iactus cœnantium, & sparsam in conuiuiuo scrobē humanus sanguis euergitur. Gratulor forti tuæ prouincia, quod desiderante tale spectaculum meretrice, plenius carcerem damnatis habuisti, seruum si uerberare uoluisses extra conuiuium abduxisses. ROMANI HISPONIS. Quis ferret te qui in triclinio tuo iudicij coegisses? Scelus est in conuiuiuo damnari hominem, quid occidere ad arbitrium meretricis? de re pronuiciasti, nisi forte facilius in honorem eius decollas quem iudicas. FVLVII SPARSII. Contactam sanguine humano mensam loquor, striccas in triclinio secures, quis credat? ista aut concupisse meretricem, aut fecisse prætorem, cadauer, secures, sanguinē loquor, quis inter hæc de conuiuiuo cogitat? Hominem, inquit, occidi, nunquā uidi alio quā Flamio prætore, omnia alia uidisti. SYLONIS POMPEII. Virum nobilissimum & tantis honoribus functum turpiter meretrix clementem fecisset, crudelem fecit, nunquā uidi, ad iecum si uis, nec alio prætore uidere potes. ALBVTII SILII. Si quis autem est iudices, qui desideret, ut prætoris referam crudelitatem, quot præter hūc iugulauerit, quot innoxios dānauerit, quot carcere in cluserit, huic ego me satisfacturum polliceor, uno conuiuiuo cum sua prætura reum euoluam. Instituuntur ab isto in prouincia epula, & magnifico apparatu extruitur conuiuium, distinguuntur argenteis poculis aurea, quid multa? e carcere in conuiuium prætoris cui stupenti misero meretrix arripit, Interim uirga promuntur, & uictima crudelitatis ante mensam ac deos trucidatur. Me miserum imperij Romani terrore lussisti. O qui crudelitate superasti omnes tyrannos, soli tibi inter epulas uoluptati fuit morientium gemitus, hic ultimus apparatus cœnæ fuit. In eodem triclinio uideo prætorem, amorem, scorta, cædes, meretrix prætori, prætor prouincia imperat. In conuiuiuo constituitur catenatus, qui cum languentis prætoris istius aspexit oculos, existimās ipsum prætoris beneficio dimitti, gratias isti agere, & utriusq; manibus mensam tenens. Dij, inquit, immortales tibi parem gratiā referat. Quicquid in eodē triclinio accubabat, alius ubertim dimisso capite flebat, alius auertebat ab illa crudelitate oculos, alius ridebat, quo gratior esset meretrici. Hic iste inter uarios conuiuariū uultus submoueri iubet & miserum stare ad præbendas ceruices in iocum. Interim distinguuntur mora poculis, nec sobrij quidem carnificis manu, cuius Romanus occisus esset, non peto quo minus se curi percutiatur. Illud rogo, lege potius quā scorto cadat. Memeto terrorem imperio quæri non oblectamenta mulierculis, quid ego nunc referam iud. Ludorum genera, saltatio

Cc 2 nes, &

Supra quoque
legendum est
in decla. eius/
dem argumē
ti uirga pro/
muntur.

nes, & illud dedecoris certamē prator ne se melius moueret an meretrix. **CAPITONIS.** Exurgite nūc Bruti, Horatij, Decij, & cetera decora impij. Vestri falces, uestra fecures in quantum proh bone Iupiter dedecus reciderunt. Istis obscena puella iocant, quid si per deos immortales in illo solenni die, populo inspectante, in foro conuulsi habuissetis non minus illes maiestatem imperij nostri: atqui quid interest conuiuium in forum, an forum in conuiuium attrahas. Deinde describitur qualiter in foro decolleretur. Ascendit prator tribunal inspectante prouincia, noxiae post terga ligantur manus, stat intento ac tristi omnium uultu, fit a pracone silentium, adhibentur deinde legitima uerba, canitur ex altera parte classicum. Nunquid uobis uideor describere conuiuiales iocos? Heu quam dissimilis exitus in istis adest, accusauit te quis? Po. Ro. Iudicari te quis? te prator damnatum pronunciauit, occidit meretrix. **BVTEONIS.** Ut iste cum amica cenaret iucundius, homo occisus est. Nunquid, iudices, unquam pro rostris uidistis praetorem cum meretrice cenantem? **VOTIENI MONTANI.** Qui sic conuiuatur, quo modo irascitur? damnatur iurant nihil se habere, nihil precibus dare, postulo, ut in hac legem iures, maieestas. Po. Ro. per omnes nationes, per omnes diffusa prouincias, in sinu meretricium iacet, ea imperat, pater nostro quae prostitit, eius osculo nemo se abstinet, nisi qui pepercit suo, conuiuas tuos ipsa narra, fuere credo tribuni, fuere praefecti, fuere equites romani, cum ijs ergo prator. **CASSII SEVERI.** Ne de seruo quidem aut capitulo omni loco aut omni genere, aut per quos libet, aut cum quibus libet supplicium sumi fas est, adhibetur; ad ea magistratus ad custodiendam non licitiam, **TRIARI.** Quo crimine damnatus est? caedis, non tamen in conuiuio occiderit. Animaduerte diligenter meretrix, ne iterum homicidium roges. **MONTANVS VOTIENS** has putabat quaestiones esse, an quod quis in magistratu peccauit proles uindictari possit, maiestatem laesit, an quod quis in magistratu aliquis, maiestatem laedit, puta aliquem, dum magistratus est patrem suum occidere, ueneno uxorem suam necare putat, non hac lege causam dicit, sed illis parricidij & ueneficij. Vis scire non a quo fiat ad rem pertinere, sed quid fiat, priuatus potest accusari maiestatem laesit, si quid fecerit quo populi romani maiestatem lederet, puta amicam habet, proconsul est, aduulterij causam dicit non maiestatem, singula, inquit, aestima quae obijcis, si tantum amicam habuisset, nunquid accusares quod animaduertisset in aliquem nullo rogante, nunquid accusare possit. Si non omne non recte factum hac lege uindictari potest, an id quod sub auctoritate publica geretur? Nam cum adulterium committit tanquam ciuis peccat. Item cum ueneficium, cum animaduertit auctoritate publica utitur. In eo autem quod sub praetextu publicae maiestatem actione uindictandum est. Dic enim mihi si cum animaduertere debeat, nec legitimo cultu ac more solenni usus interdij, tribunal conscenderit conuiuiali ueste, si cum classico canere debeat, Symphoniam canere iusserit, non laedit maiestatem: atqui quod fecit foedius est, & comparauit. Deinde si potest uindictari maiestatem lege id quod proconsul, maiestatem publicae & iuri & apparatus est, peccauit, an hoc possit: non potest, inquit, nihil enim detractum est populi romani magnitudini. Is laedit populi romani maiestatem, qui aliquid publico nomine facit, tanquam si legatus falsam mandata afferit, si claudit ea aliter quam populus romanus dederit, imperator foedus percussit, uidetur po. ro. percussisse, & continetur indigno foedere, nunc nec uiribus quicquam populi romani detractum est, nec opinioni eius imputat, si quid fecit, non Popu. Roma. At ex te ceteros aestimant, nonne & ante hunc alij fuerunt ex quibus aestimari possit: & post hunc erunt. Et singulorum uitia nemo urbibus ascribit, attamen factum ipsum turpe est, sed multa alia, nec ideo illis populi romani maiestatem laeditur. Nemo pene sine uitio est, ille iracundus est, ille libidiniosus est, non tamen si cum aliquo imitarum est malis, eo statim maiestatem laeditur. Deinde ad facti ipsius aestimationem uenit, & dixit hac obijci quod meretricem habuit, quod aliquem occidit, quod non est, quod in conuiuio, quod rogante meretrice. **SYLO POMPEIUS** has adiecit quaestiones, an si quod ei facere licuit fecit, non possit maiestatem accusari, potest inquit, hac enim lex quod oportet quaerit, alia quid liceat, licet ire in lupanar. Si praecedentibus fascibus prator deducet in lupanar

Nemo sine uitio nascitur.

panar, maiestatem laedit, atqui quod licet fecerit, licet qua quis uelit ueste uti. Si prator ius in ueste seruili uel muliebri dixerit, uiolauerit maiestatem. Deinde illam fecit quaestio nem, an ei hoc facere licuerit. Non licuit, inquit, illo loco, aut illo tempore, aut ex illa causa occidere, quaedam quae licent, tempore & loco mutato non licent. De colore, inquit, quaeritur, quo uti debeat is qui pro Flaminio dicit, quaedam cotrouersiae sunt, in quibus factum defendi non potest, excusari potest, ex quibus est & hac, non possumus efficere ut propter hoc non sit reprehendendus, non speramus ut illum iuuet ac pbet, sed ut dimittatur, sed sic agere debemus, tanquam pro facto non emendato, non scelerato tamen, ite ne gabat se pro Flaminio negaturum **MONTANVS**, sed his quae obijciuntur responsum, Aiebat autem illam sententiam Ruffi Vibij, colorem actionis esse bonum. Senectus enim esse bonum, se habere animum pro reo, in quo libido omnis intra meretricem esset, crudelitas intra carcerem, Ipse Montanus illum locum pulcherrime tractauit, quod multa populus Romanus in suis imperatoribus tulerit, In Gurgite luxuriam, in Manlio impotentiam, cui non nocuit & filium & uictorem occidere: in Sylla crudelitatem, in L. Lucullo auaritiam. In praetore, inquit, cum illi confiteret abstinentia, diligentia, ne excutiatis quo modo una nocte cenauerit, utrum tamen, inquit, iniqui est quod obijciunt, quod damnatus perierit meretrice postulante, prociis perire damnato. **Colore FVSCVS ARELLVS** hunc introduxit, ebrium fuisse, nescisse quid fecerit. **SYLO POMPEIUS** hoc colore usus est, non putauit ad rem pertinere, ubi aut quando periret qui perire deberet. **TRIARIVS** ineptum introduxit colorem. Sermo erat, inquit, contemni in conuiuio nimiam praetoris lenitatem, alios fuisse procos qui quotidie animaduertent, huius an, non nullum esse occisum, dixit aliquis ex conuiujs. Tu ergo nunquam iratus? dixit & mulier ergo nunquam iratus, quod clementia sui contemptui esset. Curabo, inquit, sciant non esse mihi sceleratum, quem uidere lucem ultra non oportet, occisus est, quia damnatus sub praetore fuerat, quo tempore: esse enim nullum tempus quo nocere periri non debeat. **GALLVS VIBIUS** dixit, meretrix orauit, timebam mehercules, ne exorasset ut occideretur, aut indamnatus uiueret. Ex altera parte multa bene dicta sunt, multa corrupta. In descriptione supplicij, utique illi quoluerunt oia legitima supplicij uerba, in sententias tra here in uitia incidit, tunc dixit **TRIARIVS**. Summe, audis licitor, summe a praetore meretricem, hoc loco non male adiecit uerba, sed uide ne uirgatae pocula nostra disturbent. **SYLO POMPEIUS** dixit, despolia meretrix agnoscis hoc uerbum, certum prouincia agnoscit. Sylo Pompeius homo qui iudicio censebatur, & ipse ad hanc descriptionem accessit, minimum tamen mali fecit, ait animaduerte meretrix, age lege, quod enim lege hic agitur. **HISPANVS** dixit, age lege, tibi dicitur, Flaminio uiue sine meretrice, cena sine carnifice. **ARGENTARIVS** in qua solebat schemata, attractionem uiolentissimam fregit, age lege, scis, inquit, quid dicat, Interdij age in foro, age, stupet licitor, id est, quod dicit meretrix tua nunquam se uidisse. **MONTANVS VOTIENS** dixit, percussurus licitor ad praetorem respexit, prator ad meretricem. **VIBIUS GALIVS** dixit licitori, quia bene percusserit propinatum est, illud quod tunc Latronis circufertur, non esse Latronis: pro testimonio dico, & Latrone a sententia inepte tumultuosa uindico, ipse enim audiui Florum quendam auditorem Latronis dicentem, non apud Latronem, neque enim illi mos erat quemcumque audire declamantem, declamabat autem ipse tantum & aiebat se non esse magistrum, sed exemplum, nec Lulio, nec alij contigisse suo, quod apud Graecos Nicetae, apud Romanos Latroni, ut discipulis non audiri desiderarent, sed contenti erant audire initio cotumeliae causa a deriditibus, discipuli Latronis auditores uocabatur, deinde in usu uerbum esse coepit, & promiscue poni pro discipulo auditor, hoc erat non patientiam suam, sed eloquentiam suam uendere. Ut ad Florum reuertat ille dixit in Flaminio, Refulsit inter priuata pocula publica securis acies, inter temulentas ebriorum reliquias humanum eueritur caput, Nunquam Latro sic coposisset, ut quia publicum securim dicitur arer, diceret, priuata pocula, neque in tam mollem compositionem eius sententia euauisset, nec tam incredibilem unquam figuram compingebat, ut in ipso trichio inter lectos & iocos & mensas percussum describeret. Ille cum in hac cotrouersia descripsisset atrocitate supplicij, adiecit, quid ex horruistis iudices meretriciosus lusus lo

Supra in de clauide ar. legit Mallo, tu lege Manlio urhic

Alit tetricos

quor. Et ille dixit, minus notam sententiam, sed nō minus bonam. In socium nostrū p̄tor populi romani animaduertit cum priuata uoce, tumultuario tribunali, ebrius fortasse, nec calcatus quidem, nisi si & omnia expectaret meretrix diligenter exegit, RVFFVS VIBIVS. Erat qui antiquo genere diceret, belle cessi illi sententia for didioris pater nota, ad occidendum hominem soleas poposcit. Alteram eiusdem generis, sed non eiusdem successus sententiā, cum deplorasset conditionem uiolatam maiestatis, consuetudinem maiorum descripsisset, qua semper uoluissent ad supplicium aduocari, sententiam dixit, at nūc a pater lege actum est ad lucernā. POLLIO TAMEN ASINIVS aiebat hāc se sententiam recipere, VIBIVS de oratoribus, qui uerba antiqua & fordida consecretur, & orationis obscuritatem feruitatem putat, aiebat Miliciadem rhetorem eleganter dixisse tamen in ijs etiam si minus est insaniam minus speciei est. Illi qui tum etiam abundantia laborant plus, habent furoris, & plus etiam corporis. Semper autem ad sanitatem procliuus est, quod potest detractioe curari, illi succurri non potest, qui simul & insanit & deficit. Sed ne hoc genus protegere uideat in Flamio, tumidissime dixit MVRRHEDIVS, patrem nostrum in illa feraci cena saganatum meretricis sinu excitabit occisuri. Et illud terra collo feruebat, forum cubiculo, pater meretrici, carcer conuiui, dies nocti, nouissima pars sine sensu dicta est, ut impleretur dies nocti. Hanc igitur sententiam retuli, quia & in tricolis & in omnibus huius generis sententijs curamus ut numerus constet, non curamus an sensus. Omnia autem genera corruptarū quoq; sententiarum de industria pono, quia facilis quid imitandū, & quid uitandum sit docemur exemplo, & certe illud genus cacoceliā est, quod amarit uerborum quasi aggrauat, iam res petit, ut in hac controuersia referam? id quod LICINIVS NBPOS dixit. Reus damnatus est lege, perijt fornicī, & illud quod SENIANVS dixit, habet sui generis insaniam cum diceret, nocte non debere sumi supplicium, post longam descriptionem cum nunc demum uictimā quidem occidunf, & ad hanc controuersiam graeci apposuerunt manum, dixit in hac NICETES

EVTEMON dixit,

GLAVI

TIPPVS CAPPADOX cum cenam luxuriosam descripsisset indignā maiestate pater adiecit hoc idem elegantius dixit ADDEVS cum descripsisset cenam nocturnam

NICETES dixit,

ARTEMON eodem loco aliam dicam sententiam

SIC GLICON dixit,

VICESIMA SEXTA CONTROVERSA.

Per uim utiq; gesta ne sint rata pacta, conuenta legibus facta sint. Expositum qui agnouerit, solutis alimentis recipiat. Quidā duos filios expositos sustulit, educavit, quarenti patri naturali pollicitus est se indicaturum ubi essent, si sibi alterum ex illis dedisset, pactum interpositū est, reddit illi suos filios, repetit unū. ARELLII FVSCI. Aequum est ut cum alternis diuidamus liberos, quos non diuidimus cum matribus, si alterum non abstulerim, utrumq; habebis, quid faciam? utrumq; genui, utrumq; desiderauī, pro utroq; pactus sum. ALBVTTII SYLII. Vna nati sunt, una expositi, una educati, redditi potissimum distrahuntur, distraxit illos fortuna aliqua do a parentibus, nunquā ab ipsis. Miseremini iudices, grauis inuidia est. IVLII GALILIONIS. Duos exposui, quod alterum eligere non poteram, periclitor ne, cum duobus liberis in iudicium uenerim sine ullo reuertar. Nam quem perdam eligere non possum causa pacti mei fuit, ut haberem filios, consummatio ut perderem, pro filijs tibi debeo, nō filios, pere quantū uis p̄ disciplinis, imputa quantū uis pro alimentis, licet plus petas minus reddam. Maiores nostri uiderunt quam effusa esset indulgentia pro suis timentium, quam parata quicquid posceret dare. Itaq; p̄ patre lex, cum educatore pacta est, non potui obligari de eis, qui in mea potestate nō erant, si ex aequo diuidamus, at habetur utriusq; ratio, habeam ego tamdiu duos quādiu tu habuisti, nolite timere pueri, non diducam uos, aut utrumq; habebō aut neutrum, in auctione fratres quāuis hostilis hasta non diuidit, plus quiddam est quā fratres, perdit uterq; gratiā suam, nisi cū altero est. FVLVII SPARSI. Ignoscere mihi aduersarius debet meos retinenti, cum ipse alienos

ipse alienos concupiscat, repetit quod adhuc habuit, retineo quod modo agnouit, agnitio diuidet quos iunxit etiam expositio. CORNELII HISPANI. Dic uter obsequentior sit, uter indulgentior, uterq; inquit, miraris si iam meos diuidere non possum, omnia pro filio pacifcor, prater filium. VOTIENI MONTANI. Ego uero ne patrociniū quidem habeo, si tam facile filios remitto, libenter exposui, reddere istud est liberos an eripere? utroq; modo per dendū erant, uel pacti essent uel negati, pactus sum flens tremensq; tanquam cum exponerem. CAESTII PII. Ne diuiderem filios una exposui, iste quoq; duos sustulit, qui tantum uno contentus est, iterum cogor exponere. IUNII GALLIONIS. Contra expedita partes uestra sunt utrumq; ex hoc iudicio potestis parem dimittere. MENTONIS. Iste assueuit carere liberis, etiam si unum accipiam necesse est torquar, duobus assueui, quid unquā cōmisi, & habes domi quos de me interroges, nihil unquam sine illis feci, nisi iudicium uim uocas, quā te patrem fecit sine hære de herere, qui paulo ante habui filios duos tales, ut ex illis unum quilibet satis sit. POMIPEI SILONIS. Videte q̄ modeste agā, ego sustuli, ego educaui, ego reddidi, iste eligat. VIBII RVFFI. Salui sunt, inquit, liberi tui, post hanc uim meam iste me osculat? est. PASSIENI, cade mihi tabulas testamenti, plures in testamento habeo quā in pacto, hoc testamentū debere non cogito, si meos filios haredes facere non possum, tuos faciam, preces meas ad filios transferā, hoc em nomen licebit, puto mihi ulurpare dum litigo. ARELLII FVSCI PATRIS. Fertis hoc optimi iuuenes? ego uos expositos sustuli, ego educaui, ego agrotantibus asledi, senem me fecistis & relinquitis. ARGENTARIVS. In ista ui duos filios perdidī. DIVISIO, LATRO sic diuisit in re uis aut necessitas sit, nulla inquit uis est, arma lex & uincula, & ultimū periculum complectitur, quorū nihil fuit in tua psona. Ille ait uis est & necessitas, ubi uelim nolim succumbendū est mihi, cū esset necesse mihi, non em poteram habere alterum filiū, nisi alterum promississem. Responderet primū non est uis ubi aliquid expedienda rei causa patiendū est, sed ratio, tamen quā nō possum domū habere, nisi hic emero, nulla alia uenalis est, hanc occasione uidet uenditor & premit, nō tamen hanc emptionē rescindes, alioquin in infinitū calumnia excedet, dicit alius, necesse mihi erat, tibi necesse carere, primū etiam nō poteras, deinde & alia uia poteras inuenire, sperare alium iudicem, an aliter inuenire nō poteras? ergo tibi plus prestiti. An si est in re uis & necessitas. Ita tamē rescindant quæ p uim & necessitate gesta sunt. Si uis & necessitas a pacifcente adhibita est, nihil inquit mea, an tu cogaris, si nō a me cogaris, in eam culpam oportet esse, ut mea poena sit, non inquit, neq; enim lex adhibenti uim irascitur, si passus incurrit, & iniquum illi uideretur, id ratum esse quod aliquis nō quia uoluit pactus est, sed quia coactus est, nihil autē refert quā per quem illi necesse fuit, iniquū enim quod rescindit facit fortuna eius, q passus est, nō psona facientis. Deinde an ab hoc uis admota sit? Tu inquit mihi uim admo- uisti, qui nō aliter indicabas, quā si pactus essem. Non est, inquit, admouere uim aliquid cum certa conditione pmittere, si qua uis est a te tibi adhibita est, quod exponere & ad exonerandū se uenisset, ut tantū patri redderet, quantū educatori supuisset. Pro educatore GALLIO hunc colorem secutus est, se misericordia motū. Cum uiderem, inquit, morbidum sine hære esse, dixit modo ipse qui audis est, postsumus duo patres esse, & dixit illam amabile sententiā. Da itaq; nunc poenas misericors. MONTANVS VOTIENVS sic coepit. Si quis me uidit indicē modo duosq; liberorū patrē, nunc solitudine perdidit, certum habeo dicit crudelē indicem. Et summisse cū aduersario egit, rogauit, ut altero cōtentus esset. Et illam sumpsit contradictionē, nescio inquit utrum, & dixi mihi crede q illos optime noui, utrū uis elige, ideo sic pactus sum qā nihil interest. HISPOROMANVS erat natura, qui asperiorē dicendi uitam sequeretur. Itaq; hoc colore egit ut inueheret tanq; in malū patrem, & diceret crudeliter exponente, p̄de recuperantē. In hoc inquit repetit, non qā habere uult, sed quia eripere, irascit mihi quod duos educaui, quod indicaui. Et cū descripsisset fauitiā exponente adiecit, Etia nunc mihi uides eiusdē animi, eiusdē duritiā, quia nihil putat se debere ei, qui liberos suos educauit, durus est pater, crudelis est, nolite credere ex illa feritate tam subitā mutationē. Sinite me in uno filio experti, Dixerat in hac cōtrouersia illam quaestionē, qua dicebat se ne-

Cc 4 quaquā

quaquā uim adhibuisse. Quid? ergo quis adhibuit uim? tu tibi, non est quod dicas aliū, quis sibi ipsi uim adhibet: solet fieri, ecce ego ipse mihi nocui. Et illud dixit. Placet mihi in iritum reuocari quae gesta sunt, dono quod indicauerim. ARGENTARIVS dixit, ex altera parte, miseriorem se nunc esse, quam cum ignoraui suos, & cum tormenta patri animi descripsisset, ait, etiam nunc pacifici uolo, quid do, ut liberos meos recipiam? quid do ne agnouerim? Indignabatur CAESTIVS detorqueri ab illo toties, & mutari sententias suas, quid putatis aiebat? ARGENTARIVS esse certissimum ius est, solebat & grace dicere.

fuerat enim Argentarius Caestij auditor, & erat imitator, aiebat inuicem, quid putatis esse Caestium, nisi Caestij cinerem, & sic solebat iurare per manes praceptoris mei Caestij, Cum Caestius uiueret. Omnibus autē inlisset abestigijs Caestij, aequae ex tempore dicebat, aequae contumeliose multa interponebat, illum tamen optima fide praestitit, cum uterq; graecus esset, nunquam graece declamaret, illos semper admiraretur qui non fuerūt contenti unius linguae eloquentia, cum latine declamauerant toga posita sumpto pallio, quasi persona mutata redibant, & graece declamabant, ex quibus fuit SABINVS CLODIVS, in quem uno die, & graece & latine declamantem multa urbane dicta sunt, dixit ARTERIVS quibusdam quaerentibus pu-
sillas mercedes eum accipisse cum duas res doceret, nunquam magnas mercedes accepisse eos qui Ermenium acta docerent, MECOENAS dixit, CAS-
SIVS SEVERVS senuitissimā rem ex omniibus, qui ab auditione eius cum rediret in

terrogatus quomodo dixisset, respondit male uicit. GLICON dixit, GALLIO autem elegantissime dixit a parte patris, cum in ultima parte testamenti figuram tractaret, quandoq; ego mortuus ero, tunc mihi haeres sit, uis interrogem uter? TRIARIVS dixit, a parte educatoris. Ergo ego tollere potui, educare potui, tacere non potui.

VICESIMA SEPTIMA CONTROVERSA

Qui patrem pulsauerit, manus ei praecidantur. Tyrannus patrem in arce cum duobus filijs accersit, imperauit adulescentibus, ut patrem caderent. Alter ex his praecipitauerit se, alter cecidit, postea in amicitia tyranni acceptus occiso tyranno, praemium accepit, petiuit manus eius, defendit pater. CAESTII PII. Felicius esse si plures reos defenderē. TRIARII. Haec uulnera quae in ore uidetis meo, postea feci quae dimissus sum. IUNII GALLIONIS. Gratias ago sibi, quod me non reliquit solum tyranno, quod manus illius sunt ego iussi, itaq; crimini meo assum, amicus, inquit, tyranni fuit, age hoc tantum filius meus in arce simulauit, pro combo ad genua uestra iudices, ille contumax qui cum uapulare non rogauit. MVSÆ, Occisus est tyrannus, a quo putatis, nisi ab eo qui patrem pulsare non poterat? praecidite tyrannicidae manus? quid hoc est? inter tyrannos iacet praecisa tyrannicidae manus, arce praeditae ne uindictam filium propter quem ne a tyranno quidem impune uapulaui, postquam occupauit arcem, secuti sunt illum homicidae, secuti uenefici, secuti quisquis pulsare patrem poterat, necesse fuit patrem caderet, tam hercules quā necesse fuit spoliari templa, uirgines parere, aiebam fili fortius feri, tyrannus spectat. Si talis erat filius meus qua lem describitis, nescio cui magis expedierit tyrannum uiuere. O quantum istis debemus manibus, p quas iam nihil necesse est, occidit tyrannū, sic huius iratae manus ferunt, cum occideret tyrannū aiebat, pater te interficit, pater ferit, sic ferunt qui uolunt. Tecū fili inconsiderate pietatis queror. Validius patre cecidisti quā iussit tyrannus iratus, facienti ipsas cadaueris manus in me ingressi. FVLVII SPARSI. Tales fuerunt ex quibus posset alter continere, alter occidere. IULII BASSI. Comprensas fili manus in os meū inpedi, cædentē consolatus sum. PORTII LATRONIS, cæde, inquit, patrem dum ego negligens sum, occupauit se ex arce filius, hoc non est patri parcere sed sibi, dura fili, ad tyrannū tibi per patrem eundem est. Terrent ecce cruentū tyranni caput, nunc illas praecidite. BLANDI. Ut uidi tyrannicidam ex arce, nihil priuquam manus osculatus sum. POMPEII SYLONIS. Vtrum ex filijs meis probatis? alter se occidit, alter tyrannum, nemo ius habet in istas manus? mea sunt ista, etiam cum tyranno seruirent, mihi paruerunt, ita mihi superstiti filio mori liceat, ut ego illum qui mori maluit patricidam uocauit.

cidam uocauit. ARELLII FVSCI PATRIS. Rogo uos per securitatem publicam, per modo restituta libertatis leticiam, per coniuges liberosq; uestros, nemo tam suppliter audiuit me rogantem cum uapularem, quia languidae cadentis erant manus, non putares illas tyrannicidam posse facere, ista mihi salutare porrexerunt cibos, ista potiones, nunquā tamen indulgentiores sensit manus, quae cum me caderent. VOTIENI MONTANI. Pereant, inquit, potius quam sint qui tam fortiter loquantur. Vix inueniunt est qui tyrannum occideret. Fili fortius inquit feri, ne nos colludere tyrannus intelligat, suspiras leuiter admouebat manus filius, simulabat ictus, pater gemitus, si qua esset fides, iratus filium extruli, quod me non ceciderat. Necessitas magnum humanam imbecillitatis patrociniū est, haec excusant Saguntinos quos non ceciderint patres, sed occiderint, haec excusant Romanos quos ad seruilem delectū Canenlis ruina compulit, quae quicquid coegit defendit. Ille quoq; mihi pepercit, sed si unicus fuisset, ille me fratri relinquebat, hic tyranno, etiam nūc, inquit, in facie tua uulnera apparent, fili nocet tibi quod tam cito occidisti tyrannum. MENTONIS. Quaritis quis haec fecit uulnera? ille cuius cecidit me in funere manus, ita mihi libero & uiuere contingat & mori, ita oculos meos filij manū operiant, ut ego inter liberos meos fortior steti. Ex altera parte ARELLII FVSCI PATRIS. Tam diu cecidit patrem donec placeret tyranno satelles, quid tu? tu tyrannicidam facere non potes, nisi in parricidio exercueris manus. Pater inquit adest, malo, non enim tantum patrem, etiam patronum occidisti. IULII BASSI. Quoniam eo scelerum peruentum est, ut parricida pater adsit, non istius aduocationi adium, defendit enim quāuis nocentem. Ecquid agnoscitis indulgentiam illius? frater qui maluit perire quam patrem cedere, infelix causam suam cum fratre iungebat, exclamat iste, nihil illi mandauit, ego tibi & pro illo sacrificiam, ut ualidius, inquit, caderet, pro Reipub. inquit, feci. Vis tu pudorem habere, nec imputare Reipub. idem quod tyranno, pater inquit, mihi adest, ut mehercules frater non adesset, habuisti, inquit, quod tyrannos factares, frater maluit mori, quisquis cædendus erat, quāuis quisquis iste tradebatur. Tyrannum inquit occidit, at patrem quātulominus quam occidisti. POMPEII SYLONIS. Gaudeo in subsellijs istius esse patrem, quomodo enim aliter efficere potuissim, ut uulnera eius uideretis, non multum refert mea ubi sit, ab hac parte crimen obicitur, ab illa ostendit. Grauior testis esse solet qui a reo surgit. Talis prorsus pater quem nemo alius posset cedere, nisi amicus esse posset tyranni, perit ne parricidium aut faceret aut uideret, in illa praecipitia non minus inquam fratrem fugit quā tyrannum. CORNELII HISPANTI. Descendebat cruentus pater, uexato laceratoq; corpore uix agnoscedus, putares duos fuisse qui cecidissent, fecit quod debebat qui patrem ceciderat, amicum occidit. CAESTII PII. Ego inquit, caesus sum, poenam remitto, mirarer nisi pro tam bono patre fuisset qui mori uellet, dignus est quem inuitum uindictis, quia apud uos tantum crudeles patres uindicantur. Pater, inquit, iussit, ergo frater tuus impius fuit, qui patri non paruuit. Si quando lente parebant satellites aiebat tyrannus, non spectatis quem admodum patrem ceciderit, qui patrem ceciderit, manus eius praecidantur, hanc legem moriens laudauit tyrannus. Nouissime inter filium & patrem tyrannus intercessit. An non quisquis patrem ceciderit puniatur? in lege, inquit, non excipitur, sed multa quāuis non excipiantur intelliguntur, diffusa est, quaedam uero tam manifesta sunt, ut nullam causam desiderent, quāuis legis interest, exciperet, ne fraudi sit ei qui per insaniam patrem pulsauerit, cum illi non supplicio, sed remedio opus sit. Quid opus est caueri lege, ne punia tur insanis si pulsauerit patrem? quid opus est caueri, ne puniatur, si quis aut patrem sopitum, aut subita corporis grauitate collapsum excitauit, cum illa non iniuria, sed medicina fuerit, nondū de ppria, sed de cōmuni causa loquor, si officio. Si quis, qui cecidit patrem non pulsauit, puniri debet. Hanc quaestione in partes plures diuisit, an tutus sit qui tyranno iubente fecit. Cogitate multa, quāq; tyrannus exegerit, Pro publica innocentia est, non licere hoc quoq; tyrannis, ut nos faciant nocetes, tyranno iubente fecit, miserior fuit ipso uapulante. Ille nō dicit sacrilegus qui deorum immortalū dona manibus suis tulit ad tyrannū, aut qui fustas tyranni imagines inter effigies deorum immortalium conserauit, an tutus sit qui patre iubente fecit? non cecidit sed paruuit, & illud dixit in narrationibus.

Necessitas
fragilitatis
humanae est
patrociniū

tionibus. Stabat contumaci fraterno uultu, intellexi nō posse cogi a tyrāno. An tutus sit qui p̄ patria facit: an hic pro patria fecerit: idem an illo tunc tpe cogitationē tyrānicidij habuerit: & hoc animo ceciderit, ut aditū faceret sibi ad amicitia tyrāni. MONTANVS & illā quæstionē ultimā fecit. An etiā si quid peccatū sit, tanto merito redemptū sit: GALLIO illam quæstionem primam fecit. An ultio casti patris nullius sit nisi patris Inuite inquit me non uindicauit, si quolibet alieno casus essem, & nollem agere iniuriarum, nemo nomine meo ageret, atqui nihil interest, poena maior est eius qui casus est. Contra ait omnibus actiōnem dari, non enim priuatam esse iniuriā sed publicā, itaq; nec taxatione defungi damnatū, aut iniuriarū poena, sed manus pendere, ad omnes patres pertinere hoc exemplum, ad omnes filios, & ad ipsam Rempub. tales esse qui sicut tyrāni, certe qui tyrānorum amici. Et ultimas has fecit quæstiones. An si pio animo fecit non teneatur, an bono animo fecerit. Et illi quæstioni Latronis, an tutus est qui patre uolente fecerit. Nunc, inquit, fingit in filij patrociniū, sed tunc noluit. Et adiecit ne dixerit idem uoluisse patrem quod tyrannum, quæritis utri paruerit. Tyrānus illum amauit tanq; sibi paruisset, pater inquit uoluit, ita tu non tyranno tantum, sed ipso parricidio dignus es. Cum descripsisset impiū in fratrem, impiū in patrem adiecit, Tyrānum quoq; tunc cum amare deberes occidisti. MONTANVS partem accusatoris declamauit, & hoc colore usus est, indulgentissimum fuisse in filios patrem, nimiam pietatem eius fuisse notam tyranno. Itaq; illum qui quæreret pudicis dolorem ex impudicitia, contumacibus ex seruitute, pijsimo patri tormentum quæsisset ex filiorum impietate, & dixit illum animose loquentem, qui iustus est prior patrem cedere. Quid si non cecidero inquit, quid factur⁹ es? torquebis? occides? plus est quod imperas, q̄ quod minaris, certamen erat in uno homine. Vtrum plus posset natura an tyrannus, cede inquit, non cado, uerbera, non ferio. Hac fratre audiēte. Et illud dixit cum promitteret amicitiam tyrannus, magis premium extimuit tyrannici imperij q̄ imperium. Et cum descripsisset citatrices pulsari patris, Et forma est adhuc faciei, dixit, ab utroq; casū putes, MONTANVS tamē aiebat, Non posse melius dici ex hac pte, tyrannus iubet ex altera, lex uetat, morieris, si cecideris, morere, ne cadas. CAESTIVS, dixit. Tyrānus imperat ut patre cadas, non est nouum, noluit facere, laudaturum me putas, ego uero non laudo, alteri us ista gloria est, tu fratrem imitatus es. ARGENTARIVS dixit. Tu patrem cecidisti, cum & legem nosset, & fratrem. MONTANVS dixit. Parricida esse uoluisti, uiolasti patris corpus, patris beneficium. Ab altero hoc colore omnes declamauerūt tanquā patre iubete fecisset. TRIARIVS dixit. In filij mei man⁹ incurri. BASSVS IUNIVS. Ego me filij mei manu cecidi. HATTERIVS dixit. Ago gratias tyrāno, qd̄ alterum filium meum custodiri iussit, ne mori posset. CAESTIVS ait in narratione. Tyrānus iubet cadere, exposita tormenta sunt, quid faciat? moriatur inquis: hoc dicis, ne cadat patrem, occidat. FVSCVS ARELLIVS dixit. Complecti uolo istas manus optime de me etiā ante tyrannicidium meritas, GALLIO dixit. Videri quantum sibi se putet debere Reip. ego plus me q̄ illā debere sibi iudico, difficilius est quod me iubente fecisti. MONTANVS VOTIENVS dixit in narratione. Si perseueras fili, fratre sequar Videris utrum patrem cadere malis an occidere. Hanc controuersiam, & ab Iulio & a Sabino bene declamari memini, describere, inquit, describere tyrannū occulum, & cum ingenti gloria ex arce deductum. O te parricidam, nisi post tyrannicidium quoq; intelligas, quāto melius frater tuus beneficio perierit q̄ tu occideris. Illud non probaui, quod multa re seuera tentauit false dicere. Erat autem urbanissimus homo, ut uobis sepe narraui, ut quicquid illi in eloquentia deerat, urbanitate pensaret. Meminimus cum illum Syriacus Vallius homo disertus accusaret, & uideret latinū Calumniā testem circa coronā iudicij obuersari, & toties occurrere eunti Syriaco, & quærere, quid haberet spei, deinde post iudicium, cum Syriacus gratias illi ageret, qd̄ tantum curam sui egisset. At me hercules inquit timebam, ne uno rhetore plus haberemus, & testis productus cum interrogatus esset, an accepisset a patre seueritia? dixit qd̄ accipisset, an haberet, negauit. Deinde interrogatus an Calumniā haberet. Ipse inquit negligētiam meam nosti, an habeā nescio, accepisse me scio, & in Domitiū nobilissimū uirum in consulatu cū thec-
mas conspicientis

mas conspicientis uiam sacram adificasset, cepisset deinde rhetores circumire & declamare. Ego, inquit, sciebam hoc te facturum, & matri tuæ querenti de tua desidia dixerā

Duas eius urbanas præterire non possum, secutus erat in prouinciam Cretam ocium flamam p̄consulem, Græci ceperunt in teatro postulate, ut Sabinus maximū magistratum pereret. Mos autem est barbam capillumq; magistratui Cretensiu summittere. Surrexit Sabinus & silentiū manu fecit, deinde ait, hunc magistratum ego roma bis gessi, bis causam dixerat, Græci non bene intellexerunt, sed bene interpretati a Cæsare petebant, ut honorem Sabinus & tertio gereret. Postea deinde offendi illos tota comitū cohors, oppressi sunt in templo ab omni multitudine quæ postulabat, ut romam Sabinus cum Turdo p̄ficeretur. Erat inter infames maxime & inuissos homines Turdus. Cum Turdus promitteret iturum se, ut inde posset exire, Sabinus silentio facto, ait, ego ad Cæsarem non sum iturus cum Mattea. Postea hoc Sabinus cum causam diceret obiectum est. Multa illum diserte dixisse memini, cum introductus esset ex carcere in senatū postulaturus, ut diariam acciperet, tūc dixit de fame questus, nihil onerosum a uobis peto, sed ut me aut mori uelitis aut uiuere, atq; illud dixit. Nolite, inquit, superbe audire hominem calamitosum. Sepe qui misereri potuit, misericordiam rogat. Et cum dixisset Senianus locupletes in carcere esse, homo inquit ad hoc indemnatus, ut possim uiuere, parricidas panem rogo. Cum mouisset homines & flebili oratione & diserta redijt tamen ad sales, rogauit ut latumias transferretur, ne inquit, quemq; uestrum decipiat nomen ipsum latumia, ille minime lauta res est, hoc retuli ut & ipsum hominem ex aliqua parte nossetis, & illud sciretis quam difficile est, naturam suam effugere, quomodo posset ab illo abstineri? ne in declamationibus iocaretur qui iocatur in miseris ac periculis suis, in quibus iocari eum non debuisset quis nescit? potuisse, quis credit? MVRRHEDIVS non degenerauit in hac controuersia, nam colorem stultissimum induxit. Noluit, inquit, & hic fratris sequi exemplum, dum retineo, dum luctor, uisus est patre cecidisse. Vnū ex his quos audiui declamante scio MENTONEM usum non patrono patre, sed aduocato, ipsum tyrannicidam induxit dicentem & colore usus est. Non iustum se a patre, quia aiebat incredibile omnibus uideri patrem coram tyranno cædi se iussisse, sed in ijs esse tyrannicidam consiliū, ut per hoc ad amicitiam perueniret, per amicitiam ad tyrannicidium. Hac eius sententia laudata est, cum describeret se patri manus afferentem. Nihil in toto tyrannicidio difficilius feci. Illud dixit, quātum factum esset tyrannicidium, si me frater non reliquisset. Et illud dixit. Vos ego tunc respexi templa, leges, Respub. nam si me tantum spectassem, facile tyrannicidia effugissem, illa, qua frater effugerat.

VICESIMA OCTAUA CONTROVERSIAS.

Quidam duos filios sub nouerca amisit, dubia cruditatis & ueneni signa infecta sunt. Tertium filium maternus auus rapuit qui ad uiuendos agros non fuerat admissus, quærenti præconi dixit apud se esse, accusatur de ui. IUNII GALLIONIS. Violentus & impotens senex hominē liberum e sinu meo rapuit, quod seruare tibi difficile est, auo dona, quoties miserum me puer audies: nouerca, quis est? fugitiue reductus es, habeat filium quemuis, iste unum filium habeat, mater habeat secundum, quam indulgenter puerperia diuisit, natus est filius, dixit fili⁹ hic meus est, natus est alter, dixit, hic matris est, natus est tertius, dixit, hic aui est. Cum quæreret filium, erant qui suaderent & dicerent, tace, meruit excludi. CAESTII PII. Quam causam rapiendi habebat impotens senex, nunquid fratres eius occideram? Ignoscite mihi si tantum filia mea mandata narro, hanc solam ex meis morientem uidi, habui filiam, de omnibus meis habui dicendum, habitū uagabatur lugubri fordidag; prætexta, omnes illi miserebantur, quosdā etiam dicentis audiui, quid? iste puer matrem non habet? patrem non habet? auum non habet? ARELLII FVSCI PATRIS. Tres filios filia mea debet, unum mihi, sine apud me moriatur, quid? times ne admittare cum ueneris, exposuisse hæctenus iuuat. Iam nunc fortuna, aut nouerca narranda est, ut uidit me, hæsit complexibus meis, puerum osculabar, miser,

In declamatiōibus eodē argumto fo. 4.90. idē argumētū tractatur. Inibi quæ aut emē danda, aut istuc referēda sūt, discripto.

labor miser, interrogabam de fratribus, dum interrogo, dum fleo, perteneram domum. Rogo ne hoc causam meam peiorem fecerit, quod ille quem rapui unicus erat. VOTIENI MONTANI. Mittis praconem, adijce illi omnia insignia, hic puer matrem perdidit, fratres amisit, noueram habet, affirmo tibi non indicabit quisquis fuerit: erras & uehementer erras, filios quos perdidisti, non quæris, quæris quem non perdidisti, ultra tandem iustior querela est: pater ab auo unum repetit, auus duos a patre. VIBII RVFFI. Raptor ille impotens, dum moriuntur nepotes mei, ad ianuam steti, tuos habeo, quod auo, quam quod reo timendum sit. FVLVII SPARSI. Vnus perit, alter perit, toties fortunam accusas, nunquam noueram. Facinus indignum, puer ad supplicium indicari a patre queritur, ad ægotantem nepotem ueni, non sum admissus hæc res uera fuit. ARGENTAEII. Per quos conficios habuit nescio, domi non fui, amissa filia uolui aliquem adoptare ex nepotibus, sed aiebam, quid necesse est, quoties uidere uolam, in domum ueniam quoties uolam, in domum adducam, agamus tanquam affines. Tres habes filios, diuidamus, & uide quã non improbam diuisionem desyderem, ex tribus unum posco. Vtinã omnes quos perdidit, quereret. BLANDI. Cum tradere uellem puerum, nescio quis exclamauit puer nunc peristi, hunc uobis subtraham, quidni, praconi omnia indicaui. MENTONIS. Rapui nepotem, habeo reddere, si pater quereret. DIVISIO. MONTANVS VOTIENVS in has quaestiones diuisit, an in re uis sit, nulla, inquit, uis est, quæ arma, quæ pugnam, quæ uulnera, non habet. Volo mihi describi comitatum istius tumultus, quæ turba est? unus puer & unus senex. Rapuisti, inquit, filium meum, imo nepotem suum sustulit, immo uenientem non potuit excludere, an si pro illo fuit, fieri uim quæ facta dicitur, non teneatur qui fecit? Vis iniuriosa damnatur, solet enim esse & salutaris. Cum latrones aliquid obsiderent, si perfodissem uillam armata manu, coniugem, liberos eius rapuissem, accusari possem. Quod uiuit puer beneficium meum est, & medici alligant, & corporibus nostris, ut medeant uim afferunt. An pro illo fuerit rapti. Hoc loco accusatio nouerca, & infectatio patris tam patienter suos perdentis. GALLIO & illam quaestionem fecit, & prius sumendam quaestionem putauit ex persona quam ex re. An cum auo nepotis nomine agi possit? Non magis, inquit, quã pro patre filij nomine, non magis quã cum matre. Habet sua iura natura, & hoc inter auum patremque interest, quod auo suos seruare licet, patri etiam occidere. Non potes, inquit, sic mecum agere tanquam cum alieno ut dicas, quid tibi cum illo qui est intestati filius? tuus haeres futurus sit, quem dementem alligaturus est, quadam iura non lege, sed natura nobis attributa, nepotem suum auus peccantem aliquid, & inter lasciuos iocos petulantius lasciuientem ferret, num iniuriarum quisquam cum illo ageret? Et ultimam illam GALLIO fecit, cum traçasset illa, licet mihi ut prosum facere, deinde huic profuit. An auo ingnoscendum sit cum pro nepote, affectu latus, fecerit, hoc loco traçtauit, quã indignum esset damnari illum ob hoc. LATRO duas ultimas quaestiones aliter posuit, & plus complexus est. Etiam si uim fecit, an tamẽ damnari non possit, si bono animo fecerit: ait enim & de animo fieri controuersiam auo, & dicere patre, non ut nepotẽ seruaret sed ut infamaret uxorem meã, tanquam ueneficã, me tanquam ueneficã emancipatũ, cui male liberi sui committerentur. Colore ergo hoc Latio eodẽ usus est pro patre, ut diceret ne uiua quidẽ uxore bene sibi cum focero conuenisse, suas uero profectus inimicitias illi gessisse secum, languente uero genero illum uenisse cum conuicio, cum uociferatione, nefaria & dicentem & aulpicantem, aut cõtores habere amicos, se ne admitteret hominem, non ad officium nepotum, sed ad inuidiam & contumeliã ingeri uenientem, qui ad suos nepotes nunquam dignatus esset accedere, medicos uero suasse ne ueniret, & puerum confunderet & impletet superflitionibus. SYLONIS POMPEI color fuit, ut Latroni uidebatur qui controuersia repugnaret, dixit enim uenisse auum ad imbecillũ puerum, ad ægros non semper proximos admitti, utique ad eos qui grauitur ægotant, sepe & patrem non admissum. Sic auo quoque intemptiue uenientem dictum, nunc non potes, statim cum conuicio abisse, in altero idem fecisse. LATRO aiebat hunc colorem optimum esse, si recitasset, se recipi non posse, quia ponat, non est admissus, sub hoc themate intelligere nos, non hoc illi dictum, nunc non potes, sed ex toto non potes. GALLIO utrumque miscuit, & hoc colore qui uidere non potest,

non potest, alioquin thema euertere, partius usus est, dictum est, inquit illi, quiescit puer patulum comorare, medici tuctuerunt quemque admitti, scitis solere dicere illos, nec si pater uenerit, protinus iste clamare cepit, testor me non admitti, & tantum non tabellis signatis denunciare, auum distuleram, accusatorem exclusi. Iterum, inquit, uenit cum conuicio, iam unum occidisti, alterum occidisti. Nihil est miserius, quam ubi ex miseria sua inuidia quaritur, non est admissus cum diceret se nepotem suum, non uidere uelle, sed in spicere. Sic egit. Veni non ut istum accusarem, sed ut me defenderem. GALLIO hoc colore usus est. Non admisi auum, quia dictum erat mihi, hoc illum animo uenire, ut raperet. Ex altera parte colorem hunc CAESTIVS induxit. Timuisse se de puero, frustra, inquit, duos occiderat nouerca, & ait, uellem ad uos nocetior uenirem reus, uellem tres raperem. ARGENTARIVS hoc colore usus est. Rogatum a puero auum, negabat, inquit, posse se uiuere si in illa relinqueretur domo. HISPANVS hoc colore usus est, affectu esse ablatum. Sustuli, inquit, nepotem meum, non potui, inquit, satiari osculis, non potui ab illo tam cito distrahi, nolite mirari, post longum tempus illum uiderã. ALIBVTIVS hoc colore usus est, ut diceret. Noluisse illum in tam infausa domo educari, ex qua duo iam fratres elati essent, ei qui postea decessit inter causas moriendi casum fratris fuisse. Et seruauit hunc colorem, ne quid in nouercam, ne quid in patre diceret, aiebat iustissimum futurum auum, si tantum se defendere uoluisset, quid ergo? quare rapuisti, amabam, huic maxime ab initio animum meum addiderã. In domo uestra nihil praeter ipsam domum timui. Si apud me duo decessissent, ex domo mea illum transtulisset. MARCELLVM MARTIVM aiebat se narraße, puer me lectus est, non criminor uobis illum, qui quid est potius quam illius periculo fiat, ego rapui. Vbi est, inquit, uiuit, saluus est, ueniet cum uoles aspiciere, redde, inquit, patri suo, ego asper, age, monstrabo si uis, quis ante me tibi filios abstulerit. VARIVS GEMINVS, eundem sensum dixit. Quæ est ista autoritas praepostera, quæ quæret duos, a tertio incipis. MONTANVS VOTIENVS, homo rarissimi etiam si non emendatissimi ingenij, uitium suum quod in orationibus non euitat, in scholasticis quoque euitare non potuit, sed in orationibus, quia laxior est materia, minus earundem rerum annotatur iteratio. In scholasticis sic eadem sunt, quæ dicitur, quia pauca sunt, notantur. Memini illum pro Galla. Num mihi apud centum uiros tyrocinium ponere, ex uncia hares patris sui Galla, obijciebatur illi ueneficium, dixit rem discretissimam & omnibus sæculis duraturam, qua nescio, an quicquam melius in eo genere caularum dictum. Vnciam nec filiae debere, nec ueneficæ, non potest filia, in paternis tabulis filio locus, aut suus debetur, aut nullus, & nunc adiecit. Relinquis nocenti nimium, innocenti parum. Nec sic quidem satiari se potuit, adiecit, non potest filia, tam anguste paternis tabulis adharere, quas aut totas possidere debet, aut totas perdere, & plura multa quæ memoria non repeto. Ex eis quadam in oratione contulit & alia plura quæ dixerat adiecit, nihil non ex eis bellum est, si solum sit, nihil non rursus ex eis alteri obstat. Idem in hac declamatione fecisse eum memini. Erras pater, inquit, & uehementer erras, quos perdidisti non quæris, quæ quæris non perdidisti. Deinde puer iste inuentus perit. Deinde quisquis puero fauet, ne inueniatur optet. Deinde, puer nisi auum sequitur, fratres secutus est. Deinde, quære, quem si inuenieris, sic perdes, ut inuenire non posses. Et deinde, rapuit istum auus, ne raperet nouerca. Et deinde, unum tantum pater ex liberis suis quarit, qui saluus est. GLICON hunc sensum semel dixit, sed genere corrupto. Habet hoc MONTANVS uitium, sententias suas repetendo corrumpit, dum non est contentus, unam rem semel bene dicere, efficit, ne bene dixerit, & propter hoc & alia quibus orator potest poeta similis uideri, solebat Scaurus Montanum inter oratores Ouidium notare. Nam Ouidius nescit quando bene cessit relinquere. Non multa referam quæ Montaniana Scaurus notabat. Vno hoc contentus ero. Cum Polyxene esset adducta, ut ad tumulum Achillis imolaretur, Hecuba dixit, Cinis ipse sepulchri in genus hoc pugnat, poterat hoc contentus esse, adiecit, tumulo quoque sensimus hostem. Nec hoc contentus est, adiecit. Aeacida secunda fui. Aiebat autem Scaurus rem ueram, minus magnam uirtutem esse, scire dicere, quam scire desinere.

D d Incipit

Montanus se
pius eandem
rem repetens
facit ne bene
dicat

fatoris sui filia? CAESTIVS dixit. Nominavit priuigni sui sororē. ALBVTVS dixit. quid habuit quod dubitaret, an parceret filiae eius a quo occidebat, sorori eius quae occiderat. TRIARIVS dixit. Quid ergo mater mentita est? tolle matris nomē, post damnationē nouerca est. BLANDVS dixit. Nominabo illā quae patri affuit, istā quae mortuo fratre ac matre nō fleuit. SYLO POMPEIVS dixit. Filia inquit mihi conscia est, post hoc eundē uultū eius notauit, quē uiderā moriēte priuigno. MONTANVS VOITIENVS. Marcellū Martiū amicū suum cuius frequēter mentionē in scriptis suis facit, tanq̄ hominis discreti aiebāt hanc dixisse sibi. Inuenit quō damnata accusaret, moriēs occideret, torta torqueret, non est hoc indicium, sed alterū nouerca ueneficiū. Latro dixerat, cū descripsisset tormēta, instabam sup caput nō accusator, sed tortor, ipse igneis subijciebā, ipse ad intendendū eculēū manus admouebā, ego nō bibam sanguine istius, non erāam oculos, filiū mihi eripuit, nisi citius illā oppressissem & filiā abstulisset. TRIARIVS dixit, cū accusare, obiecti ueneficiū. In ultima parte inter preces meas excitauit puellam ad ultionē fratris sui. Haec res maxime iudices mouit, haec maxime nouercā offendit. ALBVTVS dixit, postq̄ nominauit filiā ad me respexit, uidelicet ut sciret, an satis torfisset. NICETES egregie dixit in eodē loco

caestius in
sua oratione
sub nōmine
pompēi, dixit
non matrem
sua

MONTANVS cū diceret illū locum, quibus sceleratos parētes, uelle tamen innocentes liberos esse suos, dixit. Post ista filiā ueneficā fingere, si pot̄ facere, difficilium est filios inquinare q̄ perdere, & illud fauete saeculo iudices, cū ingentia scelera ferat, ne etiā imatura tulerit, fauete, nullū scelus commissum sit, nullū scelus quod solet, fauete ut potius nō de fieri nouerca parricidiā facere q̄ soror coeperit, damnare illū potui, effugere nō potui. Sero fecisti nouerca. Si hoc ante dixisses, potuisti praeparationē pacisci, recte cū damnaris anioīa eras, recte mihi potes facere, si qua fides, accusator insidias reā timui, nūq̄ a sinu meo dimisi puellā, ipse omnes praegustauit cibos, incauta futuri mortalitas. Postq̄ ad tortorē perduxit nouercā, timere de filia desit. Omnes illo colore uisunt. Nominatā a nouerca filiā in dolorē patris. GALLIO plura dixit. Fortasse inquit hanc noiauit, ut ueros conscios coelaret, fortasse ut q̄ acerrime instabat accusator, hoc metu territus finem tormētis imponeret, fortasse in dolore tormentorū stupefacta nesciuit quid loqueret. Nouissime dixit, fortasse in hoc, ut quae poenas ueneficij dabat, accusationis exigeret. Illum sensum adiecit. Ex meis hoc affectum nemo tunc cū ira, tum odio furere, circumspiciebā omnes ultionis uias, oblitus innocentia, si pprios habuisset liberos nouerca occidisset. In hanc ipsam quoties imperū facere uoluisset, ppter hanc me tuta erat, quod a matre nō erat.

Libri quinti controuersiarum finis.

LVCII ANNEI SENECAE CONTROVERSIARVM
LIBER SEXTVS ET VLTIMVS.

Totus iste p̄
log^o est libri
decimi decla.
Ceterū adeo
in quōdam
sūt dissimiles
adeo mendis
iuoluit, ut nō
facile sit diuini
nare, cui post
sunt credas
Proinde inu
taum⁹ nihil,
ut ex utroq̄,
quod melius
sit, eligas.

SENECA Nouae & Senecae Mellae filijs salutem. Quod ultra mihi molesti sitis nō est. Interrogate si q̄ uultis, & sinite me ab istis iuuenilib⁹ studijs ad senectutē meam reuerti, fateor uobis iam res tedio est. Primo libenter assilui uelut optima uitaē meae partē mihi reducturus, deinde me iā pudet tanq̄ diu nō seriam rem agam. Hoc habet scholasticorū studia, leuiter tractata delectant, cōtractata & pprius admota fastidio sunt. Sinite ergo me semel exhaurire memoriā meā, & dimittite uel ad actū iureiurando quod ferme dixisse memini me, quae sciti quaeq̄ ad hanc rem p̄tinere credidi. Pertinere aut nō puto ad rem, quōd L. Marius gener T. Liuji declamauerit, quibus aliquo tpe suum populū habuerit, cum illū homines nō in ipsius honorē laudaret, sed in loceri ferrent. Quō Asprenates, aut Quintilian⁹ senex declamauerit. Transeo istos quorū fama cū ipsis extincta est. De Scuro si me interrogatis, cū illum meū audieritis, iniqui estis. Non noui quenq̄ cuius ingenio poro p̄tinacius ignouerit. Dicebat negligēter sepe causam in ipsis sublellis. Sepe dum amicū dicebat. Deinde litiganti similior q̄ agenti. Cupiebat aliquē euocare a uerfariorū, & in altercationē puenire. Vires suas nouerat. Nihil erat eo uenustius, nihil paratius, gen⁹ dicendi antiquū. Verborū quoq̄ coposiq̄ mire ad auctoritatē oratoriā aptus. Sed ex istis omnibus

omnibus sciri potest non quantum oratorem praestaret ignaris Scaurus, sed quantum dissereret. Pluresq̄ actiones mala, in omnibus tamen aliquid magni neglectiq̄ ingenij uel stigmatum extabat. Raro aliqua actio bona, sed quam fortunae imputaret, sed illum longa immo perpetua desidia perduxerat, ut nihil curare uellet, nihil posset. Oratioes septem edidit, quae deinde senatus consulto combusta sunt, bene cū illo ignis egerat. Sed ex his libellis qui cū fama eius pugnant multo quidē solutiores ipsis actionibus. Illas em cū de stitueret cura, labor adiuuabat, hi colores sui minus habet negligentia. Nō minus delectantē audiūm⁹, & nouissime quidē lepide, ita ut quod difficillimū erat sibi displiceret. De rabie non interrogatis, declamauit, nō quidē populo, sed egregie, nō admittebat populum, & quia haec consuetudo nondū erat inducta, & quia putabat turpe ac friuola iactationis affectantē immo censoriū superciliū, cū alias anio letet magnus orator, qui mul impedimēta eluctatus ad famā ingenij confiteribus magis hominibus peruenerat q̄ uolentibus. Sūma quidē egestas erat, summa infamia, summū odiū. Magna autē esse debet eloquentia quae inuitis placeat, & cū ingenia fauor hominū ostēdat, fauor alat, quātā uim esse oportet quae ante obstantia erumpat, quae non cū homini omnia obijceret, ingenio multū tribueret, color oratiois antiquae, uigor nouae, cultus inter nostrū ac prius saeculū medius, ut illum posset utraq̄ pars sibi uindicare, libertas tanta ut libertatis nomen excederet, & quia passim ordines honoresq̄ laniabat Rabies uocaret, animus inter uitia ingens, & ad ingenij sui similitudinē uiolentus, qui Pompeianos spūs nō dum in tanta pace posuisset. In hac primū excogitata est noua poena, effectū est em per inimicos eius, ut oēs libri comburerēt. Res noua & inusitata supplicij de studijs sumi. Bono hercules publico ista in poenas ingeniosa crudelitas post Ciceronē inuenta est. Quid em futurū sit, si triumuiris libuisset & ingenij Ciceronis proscrivere. Sunt diu immortales lenti quidē, sed certi iudices generis humani, & magna ex epla in caput inuenientiū regerūt, ac iustissima patiendi uice, quod quisq̄ alieno excogitauit supplicio saepe emirat suo. Quae uos demeritissimi hoies tanta uecordia agitat. Parum uidelicet in poenas notae crudelitas est, & siquid ab omni patientia rerū natura subduxit, siquid ingenij memoriaq̄ nominis inuenit, aequae admodū reductis ad eandē rem corporis mala facem studijs subfedere, & in monumenta disciplinarū aduertere, quanta & q̄ nō contenta certa materiae fauita est. Dij melius quod eo saeculo ista ingeniorū supplicia coeperūt, quo ingenia desierant. Eius qui hanc inscripta combusta sunt iam nō malo exeplo quia sunt. Non tulit hanc Labienus contumeliā, nec supstes ingenio suo esse uoluit, sed in monumēta maiorū suorū se ferri iussit atq̄ ita includi, ueritus scilicet, ne ignis q̄ nomini subiectus erat, cor porū negaret, nō tantū finiuit se ipse, sed etiā sepeliuit. Memini aliquādo cū recitaret hystoriam, magnā partē libri, illū cū uoluisset dixisse, Haec quae transeo post mortē meae legātur. Quāta in illis libertas fuit, quā etiā Labienus extimuit. Cassij seueri hominis labie nī amicissimi, belle dicta recitabant, quo libri Labieni ex SC. urebant. Nunc, inquit, me uiuū uri oportet, q̄ illos edidit, Monstrabo bellū uobis libellū quē a Gallione nostro peratis, recitauit rescriptū Labieno pro Bathyllo moecenate, in quo suspicietis adolefcentis animū, illos dentes ad mordendū prouocates. Hic puto iam nihil quod interrogetis restat. Musa rhetor quē interdū solebatis audire, licet Mella meus cōtrahat fronte, multū habuit ingenij, nihil cordis, omnia usq̄ ad ultimū tumore perducta, ut nō extra sanitatē, sed etiā extra naturā essent. Quis em ferat hoiem de syphonibus dicentē cōlo repluūt, & de sparsionibus odoratorij, imbres, & incultum uiridium celatas siluas, & in pictura nemora fūrgētia? Aut illud quod de subitis mortibus memini eum dicentem, cum uos me illo produxissetis, quicquid piscium natat, quicquid ferarū discurret nostris deponit uentribus, qui nunc cum subito moriamur, mortibus uiuimus. Non ergo etiam, si iā manus missus erat debuit de corio eius nobis calceus fieri, nec sum de iudicibus seuerissimus, qui omnia ad extam regulam redigam. Multa donanda ingenijs puto, sed donanda uitia non portenta sunt. Siqua tamen tolerabiliter dicta sunt, non subtraham, licet non plura uideantur, uos subijciatis. Obscus non incommode dixit, sed ipse sibi nocuit cum nihil absq̄ schemate dicere cupit. Oratio eius non figurata erat, sed praua.

Ue orator in
uitis placeat
auditoribus
necesse est, ut
sit maximae
eloquentiae

violētiam in absentia Metelli strepit. M. Cato Pulchro obijciet futurorū crimina au-
diuit. Quae maior indignitas esse potuit illius saeculi, quā aut Pulcher accusator, aut reus
Cato. In Cn. Pompeium terra marisq; uictorem fuit qui carmen cōponeret, uno, ut ait,
digito, caput scalpentem. Fuit aliquis qui licentia carminis tres auratos curras contem-
neret. M. Bruti faciatissimā lacerat, cum quidam eius ciuili sanguine non inquinatas solū
manus, sed infectas ait, atq; ille tamen cum tres consularis, ac tres triumphos scinderet,
adeo non timuit, ut esset reus, ut etiam disertus esse curauerit. Solus hic est in uestra ci-
uitate innocentior Catone, nobilior Metello, fortior Pompeio. LATRO sic diuisit, an
in re iniuria sit; nulla inquit iniuria est, sordidatus sum inquam, multi faciunt, omnia iniu-
ria genera comprehensa sunt. Pulsare non liceat, conuictum facere cōtra bonos mores
non licet, hoc loco SCAVRVS dixit. Noua formula iniuriarum componitur, quod ille
contra bonos mores fuit, etiam si in re iniuria est. An si non malo animo facit tutus sit.
An malo animo faciat. Hoc Latro in duas quaestiones diuisit, an si credit ob hoc ipsum
patrem suum occisum, & propter hoc secutus est, ignoscendū illi sit. Deinde an creditur
GALLIO illam primā fecit quaestione. An quod liceat cuiquam facere si faciat, iniu-
ria non teneatur. Licet inquit flere, licet ambulare qua uelis, lumere nihil, inquit, ut & alii
enim iniuriarū facere. Sordidatus es non queror, sed si sordes tuae inuidiam mihi con-
citant queror. De colore quaesitum est. Quidam aperte inuesti sunt in diuitem, quidā
ex toto nihil dixerunt, quidam secuti sunt mediā uiam, cum praeter haec nihil sit. LA-
TRO solebat uideri inuenisse quartū genus, ut hoc modo in diuitem diceret. Tu qui
idem non fecisti, sed tamē ego habui causas propter quas possem decipi, & de te aliquid
frustra suspicari, quia inimicus eras, quia inspoliatus pauper inuentus est. Hoc est autē
medium illud genus, nec dimittendi diuitem nec accusandi. Nam & dimittere non de-
bet quem distulit. Accusare propter hoc ipsum non debet, quia distulit. ALBTIVS
nihil dixit in diuitē. Hoc colore declamauit. Committit iniuriarū, inquit, si quidem non
postulauit accusari. Quare insequeris me? ut aliquando mei misereris, ut definas affli-
ctam domum persequi, ut scias me in hoc habitu accusare nō posse, ut concupiscas glo-
riā uindictae mortis. Tu solus potes si uoles inuenire quis occiderit, tu accusare. At me
quidam propter hoc suspectum habent, potes discutere istam suspicionē, quare quis fe-
cerit. Ut scias, inquit, te inuidiam mihi facere, cum dixisset, accusa me, nō negasti te ac-
cusatarum, sed respondi, accusabo cum potero. Ignosce mihi non magis adhuc quem
q̄ accusare possum quā absoluerē. Quero quis fecerit? haec leuia argumenta sunt. Haec
uana sunt quae alios tangunt, quod inimicus es, quod ille inspoliatus inuentus est, nō est
quare acculem, est quare supplicer. RVFFVS VIBIVS hoc colore posuit. Sordidat⁹
sum, lugeo, sequor te, ut tutor sum, timeo nescio quē illum qui patrem meū occidit. Scio
me q̄ diu tecum sum perire nō posse. Dum hunc colore sequitur MVRREDIVS in-
eptissime dixit, quare te sequor? pater meus quia solus inambulabat occisus est. OS-
CI color non placuit Gallioni. Sequor inquit, ut inueniā quis fecerit, hoc mecum cogito,
quisquis est ille qui fecit, uolet hoc inimico imputare, ad diuitē ueniet. Multo inquit, hoc
iniuriolosus est, si inquirēdi causa facit, si non tantū in conuictū & periculū diuitis sequit.
GALLIO subtiliter agendū putauit, & ad positionē controuersiae colorem actionis di-
rigendū, ut diceret, suspicari a te, patre meū occisum, quis em̄ illum alius oderat magis?
quis impotens alius est, ueste enim illius sine dubio nescio quis p̄culor concupiscabat.
Dices aliquis, quid ergo? si inimicus est, p̄tinus interfector est? non, ideo nō accuso. HI-
SPO ROMANVS palā accusauit & dixit. Non cām sibi esse, sed iure etiā nunc sentē-
tiā in proemio magno cū assensu hominū dixit, eū accusatorē habeo qui se reū nō esse
mirat. BASSVS IULIVS in hac cōtrouersia dixit. Quare me sequeris p̄ publicū? fa-
cinus indignū iudices factū est, paup & diues ex eadē terra calcam⁹. Cōsectari autē sole-
bat res sordidas, & inueniebat q̄ illas unice suspiceret. Memini illū declamantē declarā
se cōtrouersia de lenone, q̄ decē iuuenibus denunciāuit, ut in lupanar accederet & foueā
igne repletā terra supiecta obruit, in quā adulescentibus lasis & cōsumptis accusat Reip.
lasa. Apud illū declamantē ALBTIVS fastidiosus auditor, eos q̄bus inuidere pote-
rat admirabat.

erat admirabat, hanc Bassi sententiā non mehercules referre, si tamē ad ostium alligasset.
Idem Latronis illas sententias aiebat tumidas magis esse quā fortes. Summa hom̄ adm̄
ratione circūferebatur. Lugent argumēta patres & ossa liberorū. Coniecturā diuidunt
& illam, Producta sacerdotē statuā, & illam, Super cineres liberorū nostrorum lupanar
dhe quantū est. Ipse autē laudabat, hac autē docuerat. Nam in hac ipsa controuersia ne
Bassus quidē uidebatur aliquid dixisse, sordidus dixit ipse. Ita ne peribunt decem iue-
nes, p̄pter dipondios tuos. EVTEMONA filij parte cum patre suum narrasset solū sine
comite oppressum & occisum dixit,

HERMACOTAS dixit.

Illud in narratione

ARTEMON dixit,

TRICESIMA PRIMA CONTROVERSA.

V Ir fortis, quod premiū uolet, optet. Si plures erunt iudicio contendant, Pater
& filius fortiter fecerūt. Petit pater a filio, ut sibi cederet, ille non uult, iudicio
contendit, uicit patrem, accipit premio statuas, pater ipsum abdicat. IUNII
GALLIONIS. Dubito quid de euentu huius iudicij optem, cum crimen
meum sit, uicisse. Videtis quemadmodū in hoc quoq; iudicio opera sua iactat, & mirat
quisquā si hoc patre natus gloriae cupidior est, facile habetis patres, uiros fortes iugite
dissidemus quia nimium similes sumus, cum exiremus in aciem, aiebat, si adulescens es
sem, nemo pugnaret fortius. Maiorū quoq; suorum & uirtutes referebat, sed omnibus se
praeferebat. Cum ad aetatem tuā peruenero, nō contendam cū illo, quāuis si exemplum lo-
ricam induentem, multū est pugnare cum exempla iudicij uocat, quo pater & filius
spolia contulimus, ecce amitto, ego tibi cedere possum, seni non possum, quod conten-
di legis, quod uici iudicij, quod pugnaui patris est, uolui cedere, concurrerunt iudices,
aetatis causa agebatur. Vici nō filius patrem, sed iuuenis senem. Ego uici sed omēs patri
gratulati sunt, paruit adulescens, magnis exemplis deceptus sum. Dum cogito mecum
Oratium Etruscas acies corpore suo lummoentē, & Mutium in hostilia arma uenētē,
& dum te Deci cogito, qui & ipse noluisse patri cedere, transibo in subsellia tua, ample-
ctar inuitū, licet repugnes fortior sum. FVLVII SPARSI. Necessē fuit mihi fortiter
militare, pugnandū habebam nō imperatori tantū sed patri. Si tu uicisses, diceret pater
cessit, abdicatōne enim timuit. Solebas em̄ optare semp, ut contingeret tibi habere fi-
lium meliorē, iudicium uocas duplicē domus nostrae triumphū. CLODII TVRRI-
NI. Tu Mutio diceris, nō est quod ostendas istam manū. Tu Scipioni post deletā Car-
thaginem, tace. Loquax est uirtus, nec ostendit se tantū sed ingerit. Aiunt, ecce nūc qui-
dam pater cessit filio, & in hoc abdicat, ut uerum uideatur fuisse certamen. Opta pater
ut & a nepote uincaris. Postea, inquit, fortiter pugnare poteris, unde scio, uulnerib⁹ me
senem feci, quis te felicior? tu omēs uicisti, te filius, modo pater & filius inter se conten-
dunt, honestiorē facturus uictum uter uicisset, dubito quid faciam, taceam? sed silentiū
uidetur confessio. Narrē uirtutes meas; sed illud quoq; nouum accidit mihi, quod unū
mihi abdicato meas narrare nō concessit. Processi in aciem coram patre, fortiter inquit
pugna. Turpe est adulescenti uinci a senē, audis sum gloriae, hoc si uictum est, paternū
est, fortis sum, nunquid improbas pater? at iam abdicabis. Si uiro fortissimo sum fortior
dicam tamen audacter fortissimus sum, nec timeo in ea ciuitate hoc crimen in qua for-
tes etiam senes nouimus. IULII BASSI. Ad te quoq; ignominiae meae pars redun-
dat, pudet te pater si a filio abdicando uictus es. ARELLII FVSCI. Ignosce iuueni,
errauī, ambitiosus non ero, cum senex fuero. GAVII SYLONIS. Vtrum putas uicisti
se, ego patrem tantum habeo, tu premium & uirum fortem, permittente lege fecit, imo
non eadē re, & habet legē & timet. Contra ait, si quid fecit quod nō licet, lex uindictabit,
si quid quod licet si non oportet, pater non querit de scelere filij sed de officio. Deinde
utat quisq; sua lege, tibi illud licuit, & mihi hoc licet, abdicare liberos liceat, ē aliqua lex
quae filio

Vir loquax
est, eo qd pat
sim se omni-
bus ostendit

quæ filio patrem præferat. Si potest abdicari, etiã propter id quod lege pmittente fecit. An abdicari etiã propter hoc non possit, quod premiũ accepit. Non pot, inquit, in ea re priuatum puniri, in qua publice honorat, eidem rei nõ potest premiũ dari & tota denũciari, cætera iura puto paterno subiecta esse, hoc maius ius est cæteris, quod uictoria de summa uirtute quarit. Non potes, ppter hanc legem filiũ abdicare, propter quã a filio uictus es. Si pot abdicare, an debeat, hoc diuisit. An etiã si non debuit cũ patre cõrendere, ignoscendũ tamen sit, si adulescens gloriæ cupiditate lapsus est. Deinde an contendere debuerit. Tum inquit, & honestũ certamen fuit & tutũ. Quid est em̄ gloriosius q̄ aut uirum fortẽ uincere, aut uinci a filio, si nõ debuisset cõrendere, non uicisset. Et pot uiri fieri, ut si hic tibi cecidisset, alius quis ad certamẽ pcederet, qui nunc, pcessit, quia sciebat nihil sibi profuturũ si te uicisset, cũ deberet a filio tuo uinci, nulla laus tibi fuisset, apparuisset em̄ illam uictoriã non uiri fortis fuisse sed patris, silentiũ uirtutes uestræ transulissent, nunc illustratus es, dum conferunt. TVRRINVS hoc loco belle dixit. Plures tibi inuidere cõperunt, postq̄ uictus es. Itaq̄ noui generis res accidit, filiũ uicerat. Omnes aiebãt, O felicem patre. Nouissimã fecit quæstionẽ. An etiã si qd iudicio peccauit, premio emendauerit. Hoc loco dixit GALLIO illam sententiã quæ ualde excepta est, cũ diu deprecatus esset, ait, si nihil pfectero, quid me facturũ putas? ad templa iturũ, aut ad deos supplicet: ad tuas statuas cõfugiam. SYLO POMPEIVS tentauit & in hac conrouerfia illam quæstionẽ, quã in omnib' uirosq̄ fortitũ abdicacionibus putabat esse tenendam. An uir fortis abdicari possit, aiebat in nulla magis cõrouerfia illam posse tractari. Non potes inq̄ abdicare, qui te pot uincere. Miraris si patri ac lege subducit, qua & cõparat & præfertur? Colore pro adulescente GALLIO illum dixit. Me inquit iuuenis ætatis causa agi uidebat, cum dubitaret ex ordine suo quẽ dicentẽ, nihil agis, ego tibi cedo, illi nõ cedo. CAESTIVS hoc colore usus est, putasse se ipsi patri honestũ hoc esse certe domui, laudes utriusq̄ in foro inspicere. MONTANVS VOTIENVS ait, cognoui nõ quid impares, sed quid præcepisses, dixeras semp, cum me habitaris ad gloriã, ut nulli cedere. Inuidiosa omnibus in illo iudicio fortuna tua uidebat, cum quareret, utrum pugnas felicius an genuisses: Non est quod putes me uisum illis fortiorẽ, decepti sũt pater, iudicauerũt non quod erat, sed quod te malle crederent. ARGENTARIVS ait Occasionem beneficij quæstũ nõ concupiui accipere, premium habet alter, alter accipit. FVSCVS ARELLIVS PATER ait, si nauigare imperas, per hybernos fluctus egissem ratem, si pegrinari, nihil fuisset iubente te durũ, hanc rem imperabas difficilem forti uiro uinci. BLANDVS hoc colore narrauit. Pater mihi obiecit, quod illi una re nõ cesserim. Ego multiplicabo crimina mea. Nunq̄ illi, quoties recte faciendũ fuit, cessi, semper uolui uideri frugalior, nam cũ ad uires uentũ erat, etiã ipse cedebat, non ego illũ uincere sed ætas. TVRRINVS hoc colore usus est. Volui inquit cedere, sed erant qdicerent nõ licere, hoc em̄ uobis modo legem saluberrimã tolli disputat iuris, contra premiũ patris uidebant & dicturi scilicet, nõ licet inter se cedere fortibus, non ipsorũ tantũ causa agitur sed publica. Omnium interest scire, quis sit fortissimus, his uocibus hoim̄ misum ad id certamen in quo ad istum utraq̄ p̄tineret uictoria. Quid putatis me dicturũ fortiorẽ me uisum? falsum est, cũ hoc quoq̄, quod ego fortis eram, istius esset. Quid ergo? quare uicerim quaritis? Visum est ad ruborẽ totius iuuentutis p̄tinere, nemine pugnas fortis, q̄ senem. Et cũ dixisset, se premia in patre contulisse, dixit, uici te pater, sed nepe uici tibi. ALBVTVS hoc colore narrauit, noluit inq̄ uideri p̄ conclusionẽ patri titulũ fortissimi uiri contigisse, nõ cessi ante iudiciũ, ut in iudicio cedere, effeci nihil aliud q̄ laudari patre, uirtutes eius retuli, uisus sum propter hoc ipm̄ premio dignus. SYLO GAVIVS ait, solebas mater inter dignorũ uirosq̄ exempla narrare quædam etiã domestica, aiebas aut, patre fortem uirũ habuisti, uide ut tu sis fortior, pcessi te cũ in aciem, nec illinc inulti redimus, omnis gloria in una domo erat. Videbat Resp. fortes uiros recognoscere. O quantũ ego cupiditatẽ gloriæ in patre meo uidi, q̄ iuuenilẽ cõtentionẽ, me inuitabat impio, iubebat exẽplo. Ventũ est in iudiciũ oim̄ quos ego noui, res inuidiosissima quæbat de patre meo, utrũ fortior esset an felicior. OSCVS hoc colore narrauit. Accedere & diceret, roga patre tuũ, ceda tibi, nõ est utile reip. hostiũ excitare anios, excitabũt si scierint,

si scierint, neminẽ in hac ciuitate esse fortiorẽ quã senẽ, illi me cõegerũt, quasi tunc quoq̄ aliquid præstiturus essem Reip. uenire in iudiciũ, in quo quid habet ego sum iudicatũ junior. DENTO dixit, timeo ne ob hoc patri uilior fiam, ego scia unquã gloriosus sit. TRIARIVS hoc colore usus est. In iudicio uolui tibi cedere, ut nõ imperare uidereris sed uicisse & cessi, defunctorie causam meã egissem, notum sit illũ cedere, quia parũ est illi nõ putabat. NICETES in hac conrouerfia dixit.

SCAVRVS hunc sensum aliter dixit. O si auus meus interesset iudicio, qua libenter spectaret & discordiã nostram, clamasset mihi, non est quod cedas, ipse mihi nunq̄ cessit. LABIENVS, partẽ patris declamauit, & dixit quod etiã defertoribus licet. Nolo habitare cũ aduersario meo, nõ capiam cõtra berniũ fortem uirũ & uictum. Statuã, inquit, tibi posui, immo ne, possim unquã me uictum obliuisci, ignominiam meam in æs incidisti.

TRICESIMA SECVNDA CONTROVERSA.

Dementia sit actio. Bello ciuili quædam uirum secuta est, cũ in diuersa parte haberet patre, uictis partibus suis & occiso marito, uenit ad patrem, non recepta in domũ dixit quæadmodũ tibi uis satisfacciam: ille respondit morere, suspendit se ante inuam eius, accusat pater a filio demetia. PORTII LATRONIS. Sic sibi satisfieri ne uictor quidẽ uoluit, exculsit uictos qui restituit, quoniã reposcis ut tam, quã dedisti accipe, nullũ fuit in proseriptionẽ mulierculæ caput. OSCI. Inquinasti filia sanguine penates, quanq̄ quid ego dico penates tanquã in domo p̄ferit, allatum ad se Cæsar Pompeij caput fœuit, hoc ille ppter filiam præstitit. FVSCI, quæadmodũ tibi uis facta satis: hoc ipso satisfecisse debuerat, filiam habuit piam, & in maritũ & in patrem, alterum usq̄ in mortẽ secuta est, alteri etiã per mortẽ satisfecit, q̄ periculosum si eum ofendo, qui simul irasci cõcepit, nescit ignoscere. CLODII TVRRINI PATRIS. Morere quid aliud meruerat, si satisfaccere nollet nisi occupasses, foror fortasse pater tibi satisfecisset, hoc certũ habeo, unufquĩq̄ uestrum suadebat puellã, ad iratum patre uenis, in quas potes te cõpone blanditias, roga, deprecare, si nihil proficeres, habes quemadmodũ cogas. moriturã te denuncia, hoc quod ignouisti uictor ad uiros p̄tinet, illi tibi gratias agunt, nam foeminas ne si iraceris quidẽ p̄scripsisses, quare secuta es uirũ, adeo tibi uetera exempla exciderunt bonarũ coniugum, quibus filiam tuã solebas sanus hortari. Aliqua spiritũ uiri redemit suo, aliqua se supra ardentis rogũ misit, impendisset se puella uiro, nisi seruasset patri. FVLVII SPARSI. Filia ante limen paternũ in creore suo uoluntatur, quid exhorruistis? paterna satisfaccio est, nostis domus nostræ legẽ, aut dicendũ mihi aut moriendũ est, qualis est ista satisfaccio qua filia exoratum patre sibi non sentit? ALBVTVI SYLII. Vtrã meliores ptes essent soli uidebant iudicare dij posse, si uis satisfaccere mihi, morere, quod ad me attinet, irascere malo. Si parricidiũ fuisset in diuersis partibus, nunq̄ defendisset apud Cæsarem Ligariũ M. Tullius, q̄ leue iudicasti crimen de quo cõfessus est. Dona filia si misericors es deprecanti, si hostis edicto, si pater naturã, si iudex causã, si iratus es fratri. BVTEONIS. Ante ipsum limẽ domus decessit, ne dubitari possit, utrum marito perisset an patri, ubi studuisti, ubi audisti? nego te istuc in bello didicisse. MARYLLII. Meruerat inquit mori, etiã nunc acculas? certe iam tibi satisfaccum est. O nouum monstrũ, irato uictore uiuendũ est, exorato patre moriendũ est PASSIENI. Vtinã interuenissem, nõ satisfaccisses sola patri, furiosum te dicerẽ, si p̄ genero nõ rogasses, secutus est gener diuersas ptes, uxor suas. LABIENI. Hoc obsequio consequatur, denique intra domum moriatur. M. Cato quo uiro nihil speciosius ciuilibus supplicia descendit, nihil in ciuitate nostra immune uictoria præter foeminas fuit, hanc laudem misera urbi seruare licuit, at tu pater noster ut uictor in sanis. MENTONIS. Semel repulsa iterum redit, iterum repulsa tertio rogat, non fatigatur, scit exorari etiã hostis. O te crudelem nisi iam tibi esset, pro genero satisfaccum est, non ignoro in

ignoro in quanto periculo sim. Nescit placari frater, & hoc etiā si filiā excaudit. TRI-
 ARII. An nō exorares uictorem pro alio patrē. Morere illi quoq; quib; animaduertere
 in damnatos necesse est nō dicunt sed occide, morere, sed agente lege, crudelitate impe-
 rij uerbo mitiore subducunt. DIVISIO. LATRO usus est in hac cōtrouerfia illa cal-
 cata quaestione. An possit agi cum patre ob ullam aliam rem, quā ob dementiā, impotēs
 sum, immitis, nō tamen demens. Mores tuos patri debes approbare, nō patris exigere,
 sic desipis, nihil intelligis, ego sanitate meā si potero argumēta colligam, dicam in se-
 natu, nō stulte sententiā dixi, quid tibi uideor fecisse dementiā, partes male egi, damna-
 re nō potes patrem, ppter uerba imo propter uerbū, si damnari dementiā aliquis pater
 etiā non demens, ob aliquod improbandū factum, potest, an hic possit. Hoc in duo diuisi
 sit. An etiā si hoc animo dixit, ut filiā mori uellet, ut filiā mori uellet, hac accusatio
 filiā contrarietas patris a patre sequentis, cū illam ipsam naturā publicis recepisset malis.
 Adnimaduertit Manlius in filiū & uictorem, animaduertit Brutus in liberos nō factos
 hosteis sed futuros. Vide an sub ijs exēplis fortius loqui liceat, deinde an nō eo animo
 dixerit, ut eam mori uellet, dixit inquit iuratus cum uellet castigare non occidere. TVR-
 RINVS CLODIVS belle dixit, nolite mirari si durioribus utar, non sum pcessurus
 ultra uerba, minabor, deinde ignoscam, fecit & uictor. GALLIO & illam quaestione fe-
 cit, an non ob id puella perierit, quod pater illi tam dure responderit. Perijt, inquit, pro-
 pter desyderiū uiri, alioquin unius uerbi amaritudine morte penastet, imo mulier præ-
 ceptis, temeraria, infano flagrans amore & atronito, quæ uirum patre relicto secuta fuerat
 res uisā consecuta est. SYLO POMPEIJS huic quaestioni præponebat illā ex qua in
 hanc transitus sit, an etiā si propter hoc uerbū patris perijt, damnari tamē pater non de-
 beat, nec eū euentus imputari debet cuiusq; rei, sed consiliū. Si post hoc uerbum puella
 uixisset nunquid patrē dementiā damnare posses? atqui hoc uerbo si quid factum est,
 nō a patre sed a puella factum est. Non oportet autē illius temeritate dementiam uideri
 patri. Post hanc quaestione faciebat illā, an ob hoc perierit. Color a parte accusatoris sim-
 plex est, ait patrē durum fuisse, crudelem, bono publico hunc eum fuisse partū dixit, du-
 cem, inquit, eo uultu ea affirmatione, ut uideret non iubere tantū, sed occidere. Hoc lo-
 co dixit TVRRINVS CLODIVS. Hoc post bellum immo post edictum & adiecit,
 nunc intelligit Respub. imperator quantū tibi debeat, cui sine sanguine satisfactum est.
 Omnes em dixerunt patrē nolente illā duxisse. GALLIO dixit, nondū mihi uidebat
 scire quid meruisset. Volui illam intelligere crimen suū. CAESTIJS hoc loco cōtūma-
 citer, inquit, rogauit sic, quō perijt, non uultu demisso, nō summissis oribus, nondū tanq;
 uicta, primū quare ad me non frater suum misit, an & in hunc frater irascitur? ARGEN-
 TARIJS. Nos duces exorauimus quorū liberi in diuersis partibus fuerāt, diximus, ig-
 nosce nobis seueris esse, si licuerit esse securis, quid peccauit quod filiam ex hostium ca-
 stris ueniente non primo uerbo recepi, TVRRINVS CLODIVS ait. Volui fratri so-
 roris dare beneficium, eo durius loquitur, ut ille me pro sorore sua deprecet, primū quare
 me solum rogat, cū debeat duobus satisfacere? SYLO GAVIJS dixit. Volui in quā
 hora torqueri, sine in quā & iterū tertio roget. Nec mitissimus quidē uictor statim igno-
 uit. LABIENVS ait. Nō sum statim exoratus, & si uixisset, nō essem fractus, pximis uo-
 cibus eius, ne tertio quidē rogatus aut quarto. At uictor cito exoratus est. Noli mirari,
 Facilius est ignoscere bello q; parricidio. HISPANVS de morte eius hoc dixit. Iterum
 illam nobis uir abduxit. ALBTIJS ait. Tuto me ait, putauit loqui fortius, nō dubitat
 uī em quin frater illi diciturus esset, nō est quod timeas, exorabī si difficilior erit, illū ego
 rogabo, & si rogasses adulescens, fecissem, nō magis tibi ego quam forori tuæ maritus.
 MONTANVS VOTIENVS dixit. Nō est quod putes illā cecidisse ira patris, cui uī-
 xerat, perijt, illa se cui addixit impendit. Et eundē sensum in argumentis cum dixit, non
 propter patrem illam perisse, quid ergo inquis? propter quē? Scis illam uirum habuisse,

pro quo mori posset.

TRICESIMA TERTIA CONTROVERSIAM.

Reipublica læsa sit actio. Quidam expositos debilitabat, & debilitatos mendi-
 care cogebat, ac mercedē exigebat ab eis, Reipub. læsa accusatur. PORTII
 Latronis:

LATRONIS. Aestimare q̄le sit scelus istū, in quo læsi patres liberos suos aut ut agno-
 scant, aut recipiant, etiam confessas iniurias tacent. Vectigalis istius crudelitas fuit, eo ma-
 gis q̄ omnes præter istum misericordes sumus. Mendicantes, nisi tot mendicos fecisses, ef-
 fecit scelestus iste, ut nouo more nihil esset miserū expositis, q̄ agnoscere. CASSII SEI-
 VERI. Hinc cæci innitentes baculis uagantur, hinc trunca brachia circumferuntur, hinc
 cœculi pedum articuli sunt, & torticuli, hinc elisa crura illius inuolatis pedibus cruribus
 q̄ femina contudit, aliter in quēq; sapiens ossifragus iste, alterius brachia amputat, alte-
 rius eneruat, alium distorquet, alium delumbat, alterius eneruat, alterius diminutas sca-
 pulas in deformē extrudit, & risum in crudelitate captat. Produc agendum familiā semi-
 uiuam, tremulam, debilem, cæcam, mancā, famelicā, ostende nobis captiuos tuos. Volo
 mehercules nosse illum specum tuū, illam humanarū calamitatum officinā, illud infantiū
 spoliarum, sua cuiq; calamitas tanq; mors assignetur. Huic reſta mēbra sunt, & si nemo
 obſtet, naturā proceritas mutabitur. Ita frangat, ut humo le alleuare non possit, sed pe-
 dum erurumq; resolutis uertebis reptet. Huic extirpentur radicibus, huic non speciosa
 facies est, potest formosus mendicus esse, aliqua membra inualida sint, ut fortuna iniqui-
 tas in beneficia sua sapiens magis hominū animos peruellet. Sine satellitibus tyrānus,
 calamitates humanas dispensat. VIBII GALLI. Intuemini debilia infelicium membra,
 nescio qua tate cōsumpta illi præcitas manus, illi erutos oculos, illi contractos pedes, qd
 exhorreſcitis? sic iste miseretur, tot membra franguntur, ut unum uentrem impleant, &
 o nouū monstrū integer alitur, debiles alunt. ALBTII SILI. Perissent inquit, ita nō
 in reliquis suspunt, qui pituri fuerant, perissent inquit, interroga patres, utrū maluerint.
 Eruantur inquit oculi illius, huius prædicant manus. Quid si aliquis ex istis futurus sit ty-
 rannicus? quid si sacerdos? Nec puto in credibile, in hac fortuna loquar. Certe ex hac tur-
 ba origo humana gentis apparuit. Egregius educator plus acceptum crudelitati q̄ ex-
 pensum misericordiam referet. TRIARI. Perissent inquit, puto expiratis nos nō esse cru-
 deles, tamen non nostrum, cum istis stipem porrigeret, morte precatus est. Surge tu de-
 bilis, conatur & corrui. Surge tu mute, sed quid excitaris? rogare non potes, surge tu cæ-
 ce, sed ad quorum eas genua, nescis. O te inter omnes debiles ante hoc iudicium felicis-
 simū, q̄ istum dominū nō uidebas, in hoc iudicio infelicissimū, q̄ iustum reū non uides.
 Expositos aluerunt etiā fera, satis futurā mites si præterissent. CORNELII HISPANTI.
 Ergo si illis temporibus iste carnifex apparuisset, conditorem suū Roma non haberet, tū
 meo ne hoc proſit reo, q̄ nemo ex his quenq; uideri uult suum. IULII BASSI. Intue-
 mini utraq; partem, & ei succurrite, quæ miserabilior est, liceat uidere mercenarios suos,
 hic cæcus est, hic debilis, hic mutus, his tu mori nō permittis. Vis in te iudices more tuo
 misericordes sint tuo exemplo. ARGENTARI. Quorum cum ubiq; audiantur pre-
 ces, in sua causa tantum cessant, adiciamus aliquid ad quaestū, deme huic oculos, illi ma-
 nus. ARELLII FVSCI PATRIS. Præcidatur inquit lingua, genus est rogandi roga-
 re nō posse. Miseremini horum iud. & misereri etiam singulorū soletis. CAESTII PII.
 Ut hanc causam suscipere, ne ab eis quidē rogatus sum, pro quibus ago, quid enim miseri-
 ri rogare sciunt, nisi stipem? quid infelix iste peccauit aliud, q̄ q̄ natus est? CLODII
 TVRRINI PATRIS. Age si quis agnouerit suū, petes alimenta tanq; alueris, non est
 quod timeas, nemo cognoscat. O miserum, si quis alimēta suo dat, o miserum si negat, ita
 quod indignissimū crudelis cum misericordia publicauit. Venite miseri, & hodie pri-
 mum uobis rogate. MENTONIS. Errant miseri circa parentum suorum domos, & for-
 tasse aliquis a patre alimenta non impetrat, nisi plus reddunt integra mancipia, cur tu tā
 exiguum referes? uia esse quas poterat, ut non rogares, ut non acciperes, spiritum tamen
 relinquerē tibi, nisi crudelior futurus essem in relinquendo, tibi captura quotidiana non
 respondet, apparet nondum hominibus satis miserum uideri. GAVII SILONIS. Tu
 inquit in illa uicinia mendicabis, tu ad limen accedes, & crudelis miseris parentū domos
 monstrat, hic non facile stipem impetrat, etiam nunc aliquid illi detrahaſ. IUNII GAL-
 LIONIS. Serua oculos ut uideat quem roget, serua manus ut habeat quibus stipem acci-
 piat, occurrant nuptis omnia dira, sacris publicis tristitia, auspicia feriatis omnia ac solen-

Et nibus, &

Supra meli
 us legi Ro
 mana gen/
 tis fo. 4. 95.
 ibi. Factum
 est.

*

multos esse, si plura habet membra quae debilitatis reliquit. Et illud aequae ab illo aiebat cor-
rupte dictum, prodiderunt plures membra. Graecas sententias in hoc refero, ut possitis
aestimare primū quae facilis graeca eloquentia in latinū transitus sit, & quantum omne quod
bene potest dici, cōmune omnibus gentibus sit. Deinde ut ingenia ingenij conferatis &
cogiteris latina lingua facultatis nō minus habere, licentia minus. LABIENI sententiā
separavi, quia locuti de illa hoies erant. Sed ubi quotidianū diurnū & mendicantiū quaer-
stus recognoscit, tu hodie minus attulisti, cedo lora, gaudeo me non omnes emancasse.
Quid fles? quid rogas? plus retulisses, si sic rogasses. Dixerat & illam sententiā, Date mi-
seris, quod unū percipere gaudium possunt. Aliquis ex istis damnatū istū uideat, aliquis
audiat

GLICON dixit,

Vnicus summus ama-

tor Ouidij, hunc aiebat sensum disertissime apud Nasonē Ouidiū esse positū, quae ad fin-
gēdas similes sententias aiebat esse memoria tenendū, occiso Achille hoc epithonema
apponi, quod Priam⁹ gaudere senex post Hectora posset Hoc fuit. CASSIVS SEVE-
RVS dixerat, Ostēde nobis captiuos. IVLIVS BASSVS dixerat, Ostēde nobis me-
rendarios tuos. LABIENVS cōmodius uidebat dixisse, Ostēde nobis alumnos tuos.
P. ASPRENATES dixit, Cū induxisset stipē porrigentē mendico, O felice patrem, &
hoc qui dicit fortasse pater est.

CONTROVERSA TRICESIMA QVARTA.

LAesa religionis sit actio. Parrhasius pictor Atheniensis, cū Philippus captiuos
Olynthios uenderet, emit unū ex his senē, pduxit Athenas, torisit, & ad exēplā
eius pinxit Promethea, Olynthius in tormentis perit, ille tabulā in templo Mi-
neruae posuit, accusatur religionis laesa. GAVII SILONIS. Infelix senex uidit
iacentis diuulsa patriae ruinas abstractus a coniuge sup exusta Olynthi cinerē stetit, iam
ad figurandū Promethea factis tristis est, quo prohi Iupiter, quē enim melius inuocē ad-
uersus Parrhasium, quē quem imitatus est? Olynthum tantum picturae tuae excipio, nūm
ut naufragum pingeret, miserit, caeditur, parum est, inuritur, iam nūc parum est, lauiatur,
hoc inquit in irato Philippo satis est, sed nondum irato Ioue. IULII BASSI. Productur
puer, superuacuū est inquit, nō dum quantum satis Prometheo potest cernere. Ultima
Olynthij deprecatio est, Atheniensis redde me Philippo, nō est istud donū, sacrilegium
est. Seruus inquit meus fuit, putes Philippum loqui, adem Mineruae tanquē castri Mace-
donū fugiunt. CLODII TVRRINI. Parū inquit tristis est, nisi quia Atheniensem do-
minū sortitus est. Dabo tibi Parrhasi maiora tormenta, duc illum ad iacentē Olynthum,
duculo ubi liberus, ubi domū perdidit, scis certe quē tristē illum emeris. Olynthijs urbē
aperuimus, templa praedulsumus. Ergo minime Olynthius tortus esset, si omēs illos Ma-
cedones emissent. Torquetur, hoc nec sub Philippo factum est, moritur, hoc nec sub Ioue,
ARGENTARII. Hoc hospitio Olynthius Athenis exceptus est, tantū porro Olyn-
thius possit, Parrhasius quid non? & oculos nostros torquet, tibi ponit tabulam ubi for-
tasse nos tabulam foederis posuimus, hoc Promethea facere est, non pingere. Aiebat tor-

* Sic incendite, sic caedite, sic istum quae fecit, cum maxime uultum seruare ne. isti
ipsi exemplar. CAESARII. Emi inquit, imo si Atheniensis es redemisti, si nescis Par-
rhasi in isto templo pro Olynthijs dona soluuntur. Crudelis ille Graeciae carnifex, istum
tamen nihil amplius quē uendidit, producitur nobilis senex longa miseriarum tunc conse-
ctus, reductis introrsus oculis tam tristis, quasi iam tortus esset, ut ad moueri sibi catenas
uidit. Superuacuae inquit sunt, si ad alium dominū puenissem, Athenas fugerem. Istud
tibi in nullo Olynthio permitto, nisi Laethnem emeris. TRIARII. Corrupti duo ma-
xima Promethei munera ignem & hominem, quem cumque precō flectem uiderat, scie-
bat te emptorem, miserabant omnes. Te fortasse ipse Philippus reduci iussisset, si Athe-
niensem uidisset emptorem, quod ego fabulosum esse non dubito. Sed utrum uult Par-
rhasius eligat, parum pie, aut infami auctione imitatus est. Clamabat iste, nondum satis
tristis es, nondum satis in qua adieci ad priorem uultum, talis in auctione Philippus.
MVSAE. Narratur sum Olynthij senis ignes, uerbera, tormenta, aliquis me nūc que-
ri de Philippo putat. Dij de aequo te perdant, misericordem Philippum fecisti. Si isti credi-
tis, utatum Iouem imitatus est, si nobis iratū Philippū uicit. Pinge Philippū crudelē, oculo
lo offosso,

lo offosso, iaculo pfractū, per tot damna a Dijs immortalibus tortū. CORNELII HISPANI.
Ultima membrorū meorū tabes tormētis immorif. Parrhasi quid agis? nō seruas p-
positū, hoc supra Promethea est, tantū patiendū est, pingente Parrhasio, quantum irato
Ioue. ARELLII FVSCII PATRIS. Pinge Promethea, sed hoies facietem, sed igneis
diuidentē, pinge, sed inter munera potius quē inter tormenta. Inter altaria Olynthij senis
crucē posuit, ex seruis tuis alienis felicius seruit, utiq; felicior est, quisquis Macedoni ser-
uit. FVLVII SPARSI. Si ad succurrendū profectus es, queror, quod utinā Philippe
his auctione cū exemptione fecisses, ne quis Atheniensis emeret. Non uidit Phidias Ioue
nem, fecit tamē uelut tonantē. Nec stetit ante oculos eius Minerua, dignus tamē illa ar-
te animus & concepit deos, & exhibuit. Quod facturi sumus, si bellum uolueris pinge-
re, diuersas uirorū statuemus acies, & in mutua uulnera armabimus manus, uicti sequen-
tur, uictores cruenti reuertent. Ne Parrhasi manus ludat temere coloribus, interitioni
humanae timendū est. Si necesse est aliquem torqueri, eme nocentē seruū, ut ex eodē te-
pore ex eo exēplum sumas & supplicia. Statuit ex altera parte Parrhasius cū coloribus,
ex altera tortor cū ignibus, flagellis, eucleis, Ita aut uidentē, aut expectantē Parrhasi pa-
rum tristem putas. Dicebat miser, nō prodidi patriā, Atheniensis si nihil merui, succur-
rite, si merui, reddite Philippo. Inter ista Parrhasius dubium est studiosius pingat, an ille
sciat, torqueat, uerberet, sic iste carnifex colores temperat. Quid ais? parum tristis uide-
tur, quē Philippus uendidit, emit Parrhasius, etiā nunc torque, etiā nūc bene habet, sic
tene. Iste uultus esse debuit lacerati, hic morientis. PORTII LATRONIS. Si uidetur
tibi, istis muneribus aram misericordiae orna. Nemo ergo ex Olynthijs miserius seruit,
quē qui Atheniensem dominū sortitus est. Miser ubique quē Philippū nō uiderat, pacē puta-
bat. Alliga inquit, aiebat, solutus apud Philippū fuit. ALBVTII SILII. Expecta dū Eu-
thykrates aut Laethenes capiatur, Pythia somnia Parrhasi me tortor effecit. Philippus
quoque uendisse cōtentus est. Produciat senex nobilis, flens, respiciens patriam, placuit isti
uultus, habuit aliquid Promethei simile, etiā ante quē torqueat, diligenter agit causam. Ut
Philippus Olynthio nō est, ego pecuniā perdidit, redi ad auctore propter hominē Pro-
metheus dixit ortus. Propter me Promethea homines ne torseris. Philippus sic rogaba-
tur, liceat Olynthios uicere. Parrhasius aliter rogat, Olynthijs mori liceat. Tristem uo-
lo facere, nemo faciet, si Philippus nō fecit. Hanc controuersiā magna pars declamato-
rum sic dixit, ut non controuersiā diuideret, sed accusationē, quomodo solent ordinare
actionē suam in foro, qui primo loco accusans in scholastica, quia nō duobus dieb; locis,
semper nō dicendū tantū, sed respōdendū est, obijciunt quod hominē torisit, quod Olympium, quod
deorū supplicia imitatus sit, quod tabulā in templo Mineruae posuit. Si Parrhasius respon-
sus nō est, satis bene diuidunt. Nihil est aut turpius, quē etiam eam controuersiā declama-
re, in qua nihil ab altera parte responderi poterit, aut non refellere, si responderi potest.
GALLIO ferebat diuisionē in Parrhasio, habuit enim quā habuerat in illa cōtrouersia,
cuius mentio est in hoc libro, debilitabat expositos, detractis quibusdā. Diuisit autē sic,
An laesa sit religio, quid pdidit inquit? nihil. Nondū de iure controuersiā facio. Perdidit
unū senē Olynthius, fac Atheniensem, non ages mecū reipublica laesa, si Atheniensem se-
natorem occidero, sed caedis, ita uera opinio Atheniensium corrupit misericordiam semp-
ceui sumas. Nunquā unius factio publica summā corrupit. Solidior est opinio Athenie-
sum, quē ut laesa facti uero modo possit. Laesa est inquit reipublica, laesa nō ut existimo ali-
quis Olynthi depositū negauerit, uidebit non hominē laesisse, Olynthijs tribuisti, ut co-
de loco essent, quo Athenienses. Laesi inquit reipublica, laedūt reip. qualicumq; illi auferūt
nō qui adijciunt, qui diruunt templa, non qui ornant. Peccauerunt primo & facer dotes,
qui tabulā receperūt, quare tamē nō recipent. Deorū adulteraria picta sunt, posita sunt
picturae Herculis liberis occidentis. Deinde an ob id accusari possit laesa reip. quod ei
faceret licuit? Ea lege plequeur, quia non licuit, dicitis mihi hoc facere nō oportet, huic rei
aestimatio immemoria est. Itaque nulla uindicta est. Et id tantū puni, quod nō licet satis abū-
deq; si opifex rerum imperitus ad legē innocens est. An hoc ei facere licuerit? Hoc in illa
diuiditur, An Olynthius emi Atheniensem, etiam ante quē fieret decretum? Seruus in-
quid est meus, quem ego amī belli iure. Vobis Athenienses expedit, alioquin imperium
Ee 3 uestrum

Declamati-
ones nō de-
bēt tales eē
ut ab altera
parte nihil re-
spōderi que-
at.

*

uestrum in antiquos fines redigatur, quicquid est bello partū. Et est contra. At ille seruus alij emptori esse potest, Atheniensis nō. Quid enim si Atheniensem a Philippo emisset? Atqui sciebas Olynthios nobis cōiunctos esse fœdere. Vt scias inquit seruos fuisse, de creatum postea factū esse Atheniensium, quo iuberent & liberi & ciues, quare hoc illis ius, si iam habebant, dabat? Deinde an decreto hoc non contineat, liberi ut fiant, sed ut esse liberi iudicent. Hoc cōsumimus Olynthios ciues nostros esse, ita & ille cuius noster fuit, non inquit, nam decretū in futurum factum est, nō in præteritū. Vis hoc scire? Non quisquis Olynthiū seruū habuit, accusabit, q̄ ciuem in sua seruitute tenuerit. Siquid tūc inter necessaria seruilium officiorū ministeria p̄cussit aut cæcidit, iniuriarū accusabit. At qui quantū ad ius attinet nihil interest occiderit, an cæciderit. Nam aut cedere, nec licet aut occidere. A parte Parrhasij hunc colore, emptum esse a Parrhasio senem, inutile, expiraturū. Si uerum uultis inquit, non occidit illum, sed deficientis, & alioquin expiraturū morte usus est. Torlit inquit tamē, si lucri causa, obijce, nempe crudelitatis precipua Athenæ habent, in argumētis dixit quantū temp̄ artibus licuisset, medicos ut uim ignotam morbi cognoscerent uiscera rescidisse, hodie cadauerū artus rescindi, ut neruorū articolorūq;posito cognosci possit. ALBVTIVS hoc colore, calamitosum fuisse, orbum, palam mortē optante, aliter illum Philippus uendidisset, nisi putasset illi pœnā esse uiuere. SILO POMPEIUS, putabat cōmodius esse si hoc animo esset Parrhasius ad auctōnem, ut aliquē in hunc usum emeret, poterit enim uideri elegisse utilissimū & maxime inutile. FVSCO ARELLIO placebat, emptū quidē illum in alios usus, sed cum deficeret, & mori uellet in id quod unū ex cadauere artifex poterat impensum. GALLIO ad neutrum se alligauit, nec dixit quo animo emisset. GALLIONIS color intolerabilis ē, dixit em̄ senē ex noxijs Olynthijs emisse, quod si licet illi fingere, nō uideo quare nō ex eadē opera dicat, & conscīū p̄ditionis Latheni fuisse, & se pœnæ causa torlisse. HISPO ROMANVS Signorantiā illam excusauit. Pictor in quā officinam suam clausus, qui hæc tantū uulgaria iura nouerit, in seruum nihil non domino licere, pictori nihil pingere. Mancipiū suū operi suo impendit, nō omnia inquit narras, Olynthius fuit ille qui perijt. Quid aut̄ ad rem p̄tinet, cuius natiōis seruus fuerit? Audes inquit seruū dicere Olynthium, etiā post bellum, & ante decretū, alioquin quod uos illi dedistis beneficiū, nisi qđ iam illos nec torquere liceret, nec occidere. Graci nefas putauerunt, pro Parrhasio dicere, oēs illum accusauerunt, in eodē sensu incurrerunt. GLICON dixit, TRIARIUS hoc ex aliqua parte cū furripere, inflexit, hos aciebat SEVERVS CASIUS, qui hoc faceret, similes sibi uideri furibus alienis poculis anlas mutantibus. Multi sunt q̄ detracto uerbo, aut mutato, aut adiecto putant se alienas sentētias lucrifecisse. TRIARIUS aut̄ sic uertit, Corruptisse duo maxime Promethei munera, ignē & hominē, sed egregie illam furripuerunt. EVTEMON qui dixit, sanius q̄ GLICON

DAMVS corruptissimè

hic est CRATON uenustissimus homo, & pro homo & p̄fessus. ASINIVS qui bellum cū omnibus Atticis gerebat, cum donaret illi Cæsar talentum in xxxij, sestertia sunt Atheniensium more hic Cæsari quod illū nūc q̄ nisi mense Decembri audiret, dixit & cōmēdare q̄ Cæsare. PASSIENVS Nec curaret interroganti, quare nō cōplectere tantū uiri gratiam Sape solebat apud Cæsarem cum imagine cōfingere hominē acidae lingue, & q̄ minus liber erat, puro quia diu nō fuerant ex captiuo cocus, ex coco lectitarius, ex lectitario usq; ad amicitiam Cæsaris, felix usq; eo utraq; fortunā cōtempnit, & in qua erat, & in qua fuerat, ut cū illi multis de causis iratus Cæsar interdixisset domo, cōbureret historias rerū ab illo gestarū, quasi & ipsi ingenio suo interdiceret, disertus homo & dicax, a quo multa improbe, sed uenuste dicta, ne modū excedat, extunc & ad Parrhasiū reuertor. NICETES dixit HISPO ROMANVS dixit, Ignis, ferrū, tormentum pictori illi a Philippo officina est. SPARSI sententia in descriptione picturæ habet aliqd̄ corrupti, & ubiq; sanguine opus est humano utitur, dixit enim quod fieri non potest. Illum locum omnes tentauerunt, quid si uolueris bellum impingere? quid si incēdium? A Gracis DORON furiose dixit,

Sed nihil

Sed nihil est quod minus fieri possit, q̄ quod a METRODORO dictum est, TRIARIUS dixit, Nondum dignum irato Ioue genuisti. HATERIUS dixit sanius, Nondū uultus ad fabulam conuenit, & illud Parrhasi ut omnia fiant ad exemplum, uiuat qui tortus est. Si uultis audire supra quo non possit procedere infania. LICINIUS NEPOS ait, Si uultis digne punire Parrhasium, ipse se pingat. Non minus stulte EMILIANVS quidam Gracus rhetor, quod genus studiorum amabilissimū est. HEXARIDA fatuus dixit,

OTHO PATER cum pro Parrhasio diceret, hoc colore deficius est, quia conciderant inquit per proditores Olynthij, uolui pingere iratum p̄ditori suo Iouem. GARGIUS multo stultius, quare Promethei Parrhasius supplicium pinxisset? Ego, inquit, ardente Olyntho non odissem igniū auctōrē. LATRONIS illa celebris sentētia est, q̄ SPARISVS quoq; subtractis quibusdam uerbis dixit in descriptione mortuorū, Parrhasi emorior, sic tene, hanc sententiā aiunt, & DIOCLEM CHARISTIUM dixisse non eodem modo

HISPO RIDION honeste ROMANVS fecit, multo enim uehementius insanit q̄ nostri fanatici. Voluit uideri Volturios ad tabulam Parrhasij aduolare, fabula eleganti, ad turpem sententiā perducus traditur,

ZEV SIN ut puto pinxisset puerum, uam tenentem, & cum tanta esset similitudo uam, ut etiam admirationem faceret operi, quendam ex præceptoribus dixisse, habes male aestimare de tabula, non fuisse em̄ aduolaturas aues, nisi similis esset. ZEV SIN aiunt obleuisse uam, & seruasse illud, quod melius erat in tabula, non quod similis. SYPRADIO neq; familiaris in tēplum uolturios subire putauit, q̄ passeret, aut eolumbas. Dixit enim,

Sed nolo Romanos in nulla re uinci. Restituet aciem MVRRHEDIVS, qui dixit, Pinge Triptolemū, qui uinctis draconibus fulcauit auras. Inter illos, qui de Prometheo corrupte aliquid dixerat, & APATVRIVS locum sibi uindicat, dixit enim, O

CONTROVERSIATRICESIMAQVINTA.

FVt concione prohibeatur. Quidam cum diuitem proditiōnis postulasset, noctu parietem eius effodit, & scrinium in quo erant missæ ab hostibus epistola sustulit, damnatus est diues. Accusator concionari cum uellet a magistratu prohibitus agit iniuriarum. PORTII LATRONIS, id solum sustulit, quod reliquifset, nihil tam fur timuit, q̄ ut dominus res suas non agnosceret. Fac mihi inuidiam, prodidi furtum meum, ago magistratui isti gratias, cum ad illum furtum meum detulisset. Puerum suum moueri non iussit, ruentem ciuitatis statum unius parietis ruina repositum. OSCI. Sollicitus erat, ne quod perdiderat, quæreret. Indiciū profiteor, multos furti conscios habeo, at illud tuto illi ostendi, hoc furtum non solus habeo, furtum est quod tui met dominus cognoscere, potui non esse pauper, habui quod magno uenderem. Teneo ecce epistolas, in quibus manifesta proditiōnis argumenta sunt, in quibus hostium consilia. Te interrogo, si furtum est, repono. MVSAE. Furtū uocas, quod qui perdiderat, negabat suum? furtum fecisset ex hostibus. CLODII TVRRINI. Furtum uocas, quod q̄ perdiderat, supplicium tulit, qui furripuerat præmium? uter permisisset loqui, si eodē tempore fur uenisset & dominus, potui rempublicā magno uendere uel proditori. ARELLI EVSCI PATRIS. Mille nauium domini Graci furto Troiā cepistis, si bene furtu euertuntur urbes, quanto melius seruantur? Si non indicauero cuius sit, nemo cognosceret. VIBII RVFFI. Cuius ego si potuissem, non parietem tantum, pectus ipsū perfodissem. Nondum rotum consummaui officium, non est tantum angusta res publica, ut ab uno opprimi possit. CAESTII PII. Nolite a me omnia exigere quæ scio, multa sunt quedam & in concione dicenda, hoc furtum liberos nostros docete. Rogo uos iud. per furtum meum, quoties furtum meum protulit, tacet dominus, ecce fur. Ecce altera iniuria, non tu inquit perfodisti domum. Tace, ego noui ista melius. Narrare soleo, nō negare quæ scio.

Libri sexti & ultimi controuersiarum finis.

Ec 4

LVCIVS Anneus Seneca, non modo philosophus grauissi-
mus, sed & orator minime infelix, quem Tacitus amoenissi-
mi ingenij fuisse scribit, non tam iniuria offensus, quod ab
hoc in exilium actus fuisset, q̄ non ferendis flagitijs, & cru-
delitate motus. Ludū hunc in mortem Claudij Cæsaris cō-
posuit, quo eius sæuitiam in insontis, miris salibus taxat.
Quem libellum cum leges, facile intueberis, apud prisicos etiam licuisse, malis
principibus, genuinum (iuxta parcemiam) insingere, quod ut non semper consul-
tum, sic nec ubiq; reprehendum iudicamus. Sape enim quod in alijs audi-
mus culpari, a nobis uitari solet. Hoc itaq; Senecæ fragmentum, nuper in Ger-
mania repertum, uelut antiquitatis gemmam quandam, scholijs ex Suetonio
& Tacito tumultuante adnotatis, illustrauimus, quo magis ad se lectorem, per
inde ac illectamento quodam inuitet. Ingenue tamen fatemur, esse loca quædā,
ubi coniecturis tantum usi sumus, nullam historicorum autoritatem secuti. Cor-
nelij enim priores libri, qui nobis esse subsidio potuissent, non extāt, aut saltem
nobis non extant, quanq̄ hos superioribus annis Romam fuisse ex Germania
delatos accepimus. Ad hæc, ut in Græcis nonnulla diuinādo restituiimus, sic quæ-
dā non nisi melioris archetypi subsidio reponenda transire coacti sumus, quod
nostrum exemplar, Græcorum characterum, ne ulla quidem quantumuis exi-
lia uestigia haberet. Hanc igitur meam lucubratiunculam, optime mi Thoma,
tibi nominatim dicatam accipe, cui felicibus tui nominis auspicijs in lucem pro-
deunti, optamus, & fore confidimus, ut non minori sit omnibus, tum utilitati, tū
uoluptati, q̄ mihi fuit labori. Equidem dignus es, ob tuum in politioreis literas
amorem, ac eam, qua me non merentem colis obseruantiam, quem reliqui quo-
q; mortales, plurimum a me redamari cognoscant. Neq; uero timuerim, ne hūc
libellum, quod perpussillus sit, spernas. Nolsti enim illud Græcicum, *καλὴν βασιλίσ-
σιν*, hoc est, Comes exquisitus est gratia rebus. Effet id a natura tua alienissi-
mum, qui cuncta boni consulere solitus es, atq; hoc nomine bene audis, omni-
bus dilectus, ut quem commendet humanitas, expoliant literæ, absoluat integri-
tas. Bene Vale, & me ama. Basileæ. Tertio Calendæ Aprilias.

Anno M. D. XV.

BEATI RHENANI SELEZIENSIS, IN LV DVM
L. ANNEI SENECÆ DE MORTE CLAV-
DII CAESARIS, SCHOLIA.

Vid actum sit.)
Claudius Cæsar
Drusi Germani
ci filius, qui Cato
proxime succes-

latū in publicū rata ob claritu-
dinē studiorum eius, utq; Do-
mitij pueritia tali magistro a-
doleſceret, & cōsilijs eiusdem
ad spem dominationis utere/

lit, talem egit
principem ut
nescias stulti/
or ne fuerit,
an crudelior.

Hūc Anneus
Seneca hoc
libello, quem
ludū de mor-
te Claudij cæ-
saris inscrip-
sit, miræ taxat
& suis (quod
aiunt) colori-
bus graphice
depingit. In
causa autem
non nihil fuisse
credideri, cur

sic Claudij insectaret, q̄ sub
eo exulauit. Cuius rei ipse me-
minit i li. de breuitate uitæ ad
Paulinū his uerbis de Cæsare
blandiuscule loquēs. Nec em̄
sic me deiecit, ut nollet erige-
re, immo ne deiecit quidē, sed
impulsus a fortuna & cadentē
sustinuit, & in præceptis eun-
tē leniter diuinæ manus usus
moderatiōe deposuit. Hæc et
nus Seneca. Cæterū cū Agrip-
pina Claudio nupsisset, ne ma-
lis tantū facinoribus inotescer-
ret, ueniā exilij pro Anneo Se-
neca simul præturā impetrat,

LVGII ANNEI SENE-
CÆ in mortem Claudij
Cæsaris Ludus.

VID actū sit
in celo ante
diē tertij Ei-
d^o Octobris,

Asinio Marcello, Acilio A-
uiola. Coss. Anno nouo, ini-
tio sæcū felicissimi, uolo me
moriæ tradere. Nihil offen-
sæ uel gratiæ dabitur. Hæc
ita uera si quis quaesierit un-
de scia

describit, qd iterea dij fecerint
in celo. lo^o ē ex imitatiōe. nā
ita exordimur annales. Ante
diē tertij) Excessit em̄ claudij
tertij ante Eidus octobris, Asi-
nio Marcello, Acilio Auiola
Coss. lxxij ætatis, Imperij xiiij
anno. Ac ueneno qdē occisum
cōuenit, ubi autē & p que dato
discrepat. Autor Tranquillus
& Tacitus. Eidus autē p ei diph-
thogū græcā scriptū est, q̄ ute-
bant antiqui in his, quæ i extē
sum habet, id qd in uetustis in-
scriptionibus etiamnum uisē.
Felicissimi.) ob Claudij sub
latum.

latum. Ego scio me liberum factum. Innu-
it tyrānidem Claudij, uel optimis optima,
cum loqui tum agere prohibētis. Aut re-
gem, aut fatuum. Hic stulticiā Claudij no-
tat, neq; id falso. Nam mater Antonia por-
tētum eum hominis
dicatābat, nec abso-
lutū a natura, sed tan-
tum inchoatum, ac si
quē socordia argue-
ret, stultiorē aiebat
filio suo Claudio. A-
uia Augusta pro de-
spectissimo temp ha-
buit, nō affari, nisi ra-
rissime, non monere,
nisi acerbo & breui
scripto, aut per inter-
nūcios solita. Soror
Liuiilla quū audisset
quandocūq; imperatu-
rum, tam iniquā, tam
indignam fortem po-
puli Romani palā &
clare detestata est, ut
scribit Tranquillus.

Hoc autem prouer-
bio, Aut regē, aut fatuum nasci oportet, an-
tiqui regum uecordiam taxabant. Nā quē
admodum in fatuis, risu quacūq; fecerint,
excipiunt, sic regū quoq; facta nemo nō
pbat. Proinde uerissimū est facultatibus li-
centiaq; & adfectionibus ali principum
uita, quod de Antonio Velleius Paterecu-
lus scriptum reliquit. Caterū nisi stulti fuis-
sent olim reges, non essent tot libri illorum
fatuitatibus referti, hoc est, factis, non tam
stultis sapenūmero q̄ sceleratis, ac impijs
caedibus & bellis, quibus in hoc mundo n-
hil stultius. Qui huius prouerbij expli-
cationem interpretationem legere cupit,
Erasmi Roterodami, que m equide ut pra-
ceptorē & ueneror & suspicio, Chilides
adeat. Illic em̄ prater eruditionē, quae huic
nuscūq; deest, etiam ad uitam rectius institui-
endā, saluberrimā inueniet cohortationē.

Quis unq; ab historico, Salsissime taxat
uanitate historiorū, qui scribunt quicquid
uolunt, nullo fidei uisore. Autorem pro-
ducere, Autor est, non solum is, cuius lra-
su & autoritate sit aliquid, uerū is, unde ru-
mor est ortus. Produci autem testes dicun-
tur. Quarite ab eo, qui Drusillā, Caius

Caesar (ut refert Suetonius) Drusillam foro
rem uitiaste uirginē creditus est, quā mox
Lucio Cassio Longino consulari collocatā
abduxit, & in modum iustae uxoris propa-
lam habuit. Eadem defuncta iustitium in-
dixit, in quo risisse, la-
uisse, cenasse, cū pa-
rentibus, aut cōiuge,
liberis uel capitale iui-
it, cuius amorē quan-
ti faceret, uel hac re-
docuit, qd̄ post mor-
tem eius repente no-
ctūq; ab urbe profu-
giens, trāscursa Cam-
pania, Syracusas pe-
tijt. Rursusq; inde p-
pere redijt barba ca-
pilloq; pmissis. Nec
unq; postea, quantū
cunq; de rebus, ne p-
conciōe quidem poi-
puli, aut apud mili-
tes, nisi p nomē Dru-
sillae deierauit. Sene-
ca quoq; noster in li-
bro de breuitate uit-

tae, Suetonio astipulatur, affirmans Caium
post mortem Drusillae, furiosa inconstātia
modo barbam capillumq; submittentem,
modo Italiae ac Siciliae oras errabundū per-
metietem, nunq; satis certum fuisse, utrum
lugeri uellet, an coli sororem. Eodē em̄ tē-
pore, quo templa illi constituebāt & pului-
naria, eos qui parum moesti fuerant, crude-
lissima afficiebat animaduersione. Hāc igi-
tur Drusillam, quidam cū esset uia Appiae
curator, in qua sepeliebantur Romani, ut
gratificaretur Caio, cōelum aduentem se uis-
disse in senatu iureiurādo affirmauit, quod
cum illi nemo crederet, sed ridere potius,
sanctē pmissit, se nihil amplius, ne si homi-
nem quidem in medio foro occisum uisid-
set, deinceps indicaturum. Nō passibus
aquis. Particula est carminis Vergilianī
in Aeneide. Respexit autem ad id, quod
Tranquillus de eo refert, his uerbis. Cater-
rum ingredientem destituebant poplites
minus firmi. Velit, nolit. *Eprou q̄ dicit.*

Appia uia. Hāc sic nomiata fuit ab Ap-
pio, qui eam munauit, ut autor est Liuius i-
nono pri mae Decadis. Estq; praecipua uia-
rum, ducens Brundisium, in qua erant cō-
ditoria

ditoria sepulchraq; Romanorū. Diuum
Augustum) De quo sic inquit Suetonius,
Nec defuit uir pratorius, qui se effigie cre-
mari euntem in cōelum uisidisse iuraret.

Soli narrabit.) Notat morem eorū, qui
huiusmodi portenta
spargunt in uulgus.
Primū unicipia nar-
rant, uelut arcanum,
quod sileri uelint, de
inde fama serpit, alio
alijs p manus traden-
te. Conceptis uer-
bis.) Conceptis uer-
bis pprie iuramus,
cum (ut latine dicam
& elegāter) alio pra-
eunte, ac iusiurandū
dictante, aliquid ex-
pressis ad certam for-
mulam uerbis, pmit-
timus. Plautus in Ba-
chidibus, Ego iusiur-
randū cōceptis uer-
bis dedi, daturum id
me hodie mulieri an-
te uesperam, nūc pa-
ter ne peierem cura.

Etia si in medio fo-
ro.) Taxat obiter ur-
bem romanā, in qua
tanta erat impunitas
malis, ut homines sa-
penūmero in medio
foro occiderēt. Id
qd̄ passim fiebat Ro-
mae sub Alexandro,
frequentissimo foro,
in meridie. Iā Phoe-
b.) Chronographia
est Et tacite notat po-
etas quosdam, q̄ hui-
usmodi descriptioni-
bus explēt uoluntia. Quos taxauit & Ho-
ratius in arte poetica, Cum lucus & ara Di-
anae, Et properātis aquae per amoenos am-
bitus agros, Aut flumen Rhenum, aut plu-
uius describitur arcus. Gratos carpebat
honores.) i. foetus. Sic Horatius, ruris ho-
nores uocat, quicquid frugum terra pdu-
cit. Puto magis intelligi.) Poetas notat
nāmis anxie tempus deleribētes, & id mul-
tis carminibus, cum interim quatuor quū

maximū uerbis, & quidem expressius di-
ci posset. Facilius inter philosophos.) Fe-
stius dictum in horologiorum discrepan-
tiam. Simulq; philosophorū ppetuū illud
dissidium latenter taxat. Nam cui non noi-
tū est, q̄ inter se phi-
losophi omnes *in di-
uēte* (quod auit) dis-
sident. Plato siqui-
dem (ut in hac digres-
sicunculam expatie-
mur) unum deū uni-
genitū ex seipso na-
tū censuit, Anaximā-
der coelestia sydera,
Deos eē. Thales ani-
mam mundi deū pu-
tat, Aristoteles for-
mā separatam; sphae-
rae quidē uniuersi in-
nitentē, Democritus
mentem ignitā, mun-
di animam, Epicurus
specie humana deos
esse, Pythagoras, mo-
nada, Stoici deum ig-
nem esse, necnō spiri-
tum, qui mundū uniu-
uersum penetret, De-
niq; Euemer⁹ Tege-
ates, & Theodorus
Cyrenensis, nullos es-
se deos. Quid cū de
principijs rerū dispu-
tant, nōne diuersissi-
ma sentire uidentur?
Anaximenes Mile-
si, aera esse rerum
principium, astruxit.
Thales aquam, Ana-
xagoras Clazomeni-
us particulas simila-
res, Heraclitus ignē.

Qua scis & diuum Augustum & Ti-
berium Caesarem ad deos isse. Hunc
si interrogaueris, soli narrabit, corā
pluribus nunq; uerbum faciet. Nā
postea q̄ in senatu iurauit se Drusil-
lam uidisse cōelum ascendentem, &
illi tam bono nūcio nemo credidit,
qui uiderit, uerbis conceptis affirma-
uit, se non indicaturū, etiam si in me-
dio foro hominē uidisset occisū. Ab-
ego quacūq; audiui, certa, clara
q; asserto, ita illū saluū & felicē habeā
Iam Phcebus breuiore uia contraxe-
rat ortum

Lucis, & obscuri crescebant tpa soni.
Iamq; suum uictrix augebat Cyn-
thia regnum,

Et deformis hyems gratos carpebat
honores

Diuitis autūni, uisq; senescere Ba-
cho.

Carpebat raras seruidemitor uuas.

Puto magis intelligi si dixerō, mēsis
erat Octobris, dies quintus eiusdē

October. Horam non possum tibi
certam dicere, facilius inter philoso-
phos, q̄ inter horologia conueniet.

Tamē inter sextam & septimā erat.
Nimis ru-

Archelaus Atheniensis, aeris infiniti rari-
tatem ac dēstatem, Empedocles amicitia
& litem, Pythagoras numeros, & horū cō-
mensiones, Plato deum, materiā, & ideā,
Zeno deū & materiā, & quatuor elemen-
ta, Aristoteles, entelechia, materiā, & pri-
uationem, elementa quatuor, & quintum
quoddam corpus. An uero de mundo in-
ter illos cōuenire putas? Nullibi magis dis-
sident. Nam Plato deum ad sui exemplū
ait, mundū